



**Høgskolen
i Innlandet**

Fakultet for helse og sosialvitenskap. Studiested Lillehammer.

Reidun Marie Stamsø Solheim

Masteroppgave

Ser du hva jeg sier?

**De minste barnas medvirkning i barneverntjenestens evaluering av
hjelpetiltak.**

Do you see what I'm saying?

The youngest children's participation in the child protection service's
evaluation of assistance measures.

Master i tverrfaglig arbeid med barn, unge og familier

TBU4901

15.januar 2024

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Summary	5
Forord	7
1.0 Innledning og problemstilling	8
1.1 Problemstilling og avgrensing.....	8
1.2 Temaets aktualitet og relevans for feltet	10
1.3 Oppbygging av oppgaven.....	11
2.0 Rammer for barneverntjenestens arbeid med de yngste barna	12
2.1 Barnekonvensjonen	12
2.2 De minste barnas rett til medvirkning	13
2.3 Barnets beste	15
2.4 Barneverntjenestens arbeid	16
2.4.1 Hjelpetiltak	18
2.4.2 Evalueringer og dokumentering	18
2.4.3 Foreldreveiledning som hjelpetiltak	19
2.5 Barnets behov i sentrum	20
3.0 Tidligere forskning og rapporter	25
3.1 De minste barnas medvirkning i barnevernets arbeid	25
3.2 Barneverntjenestens saksbehandling	27
4.0 Teoretiske perspektiv	30
4.1 Utviklingspsykologi	30
5.0 Metode og datainnsamling	36
5.1 Hermeneutikk som vitenskapsteoretisk ramme.....	36
5.2 Utvalg og rekruttering	38
5.3 Type tiltak og barnas alder	41
5.4 Tematisk analyse	42
5.5 Etske refleksjoner og metodedrøfting	45
6.0 Presentasjon av funn	47
6.1 Kontakt med og beskrivelser av de minste barna.....	47
6.1.1 Samtaler med de yngste barna.....	47
6.1.2 Har barneverntjenesten møtt barna i tiltaksperioden?.....	49

6.1.3 Beskrivelser av barna, deres atferd og synlighet i evalueringene	51
6.2 Hva tar opp mest fokus i evalueringene?	54
6.2.1 Det skriftlige arbeidet i evalueringsdokumentasjonen	55
7.0 Diskusjon.....	59
7.1 De usynlige minste	59
7.1.1 For liten til å danne seg egne meninger?	59
7.1.2 Atferd som kommunikasjon	61
7.2 Helheten er mer en summen av delene.....	62
7.2.1 De viktige foreldrene.....	63
7.3 Klar tale og orden i sysakene	64
7.3.1 Følger dokumentasjonen god praksis?	66
7.3.2 Hindrer ordlyden i evalueringsdokumentasjonen at barnet får medvirke?	66
7.4 Hvordan tilrettelegge for at de yngste barna kan medvirke?	67
8.0 Avslutning	69
8.0 Litteraturliste.....	71

Sammendrag

Med ny barnevernlov, som trådte i kraft i 2023, ble barns rett til medvirkning i alle forhold som vedrører dem styrket. Mens dette tidligere først og fremst gjaldt barn over 7 år, har denne aldersbegrensningen i retten til medvirkning nå blitt fjernet. Små barns rett til medvirkning reiser en rekke faglige og praktiske spørsmål og utfordringer.

Tema for denne masteroppgave er hvordan barn mellom 0 og 3 år medvirker i evaluering av eget barnevernstiltak. Det empiriske grunnlaget for analysen er et utvalg skriftlige evalueringer av barneverntiltak gjennomført av flere kommunale barneverntjenester på Sørlandet. Teoretisk tar jeg utgangspunkt i utviklingspsykologisk teori. Særlig viktig for analysen er erkjennelsen om at små barn aktivt samhandler med sine omgivelser og at de uttrykker seg blant annet gjennom atferd.

Problemstillingen for oppgaven er:

Hvordan medvirker de yngste barna i barneverntjenestens evalueringer?

Problemstillingen er operasjonalisert gjennom følgende underproblemstillinger:

- Hvordan synliggjøres barn under 3 år i de skriftlige evalueringene?
- På hvilken måte fremkommer barnas uttrykk for meninger i evalueringene av tiltak?

Gjennom analyse av det empiriske materiale fant jeg at de minste barna i liten grad ble beskrevet i evalueringene. Ofte fremkom det ikke informasjon om hvorvidt de ansatte i barneverntjenesten hadde møtt barnet, og vurderinger av observasjon og samhandlingen med barnet. De små barna så ut til å medvirke i evalueringene i svært liten grad. Små barns medvirkning ser i stor grad ut til å forstås som ivaretatt av at voksne arbeider for å støtte og hjelpe barnet for å sikre gode omsorgsvilkår, i stedet for at barna selv blir lyttet til. Beskrivelsene i evalueringene som jeg analyserte tyder på at de ansatte i barnevernet ikke anså at de små barna kunne medvirke, siden de manglet et tydelig språk. Funnene i denne studier tyder på at det er lite bevissthet i barneverntjenesten om små barns evne til å uttrykke seg på andre måter, gjennom deres samhandling med omgivelsene og deres atferd.

Nøkkelord: Medvirkning, de yngste barna, de minste barna, småbarn, barnevern, hjelpetiltak.

Summary

With the new Child Protection Act, which came into force in 2023, children's right to participate in all matters that concern them was strengthened. While this previously primarily applied to children over the age of 7, this age restriction on the right to participate has now been removed. Young children's right to participation raises a number of academic and practical questions and challenges.

The topic of this master's thesis is how children between the ages of 0 and 3 participate in the evaluation of their own child protection measures. The empirical basis for the analysis is a selection of written evaluations of child protection measures carried out by several municipal child protection services in Southern Norway. Theoretically, my starting point is developmental psychological theory. Particularly important for the analysis is the recognition that young children actively interact with their surroundings and that they express themselves, among other things, through behaviour.

The thesis question is:

How do the youngest children participate in the child protection service's evaluations?

The problem is operationalized through the following sub-problems:

- How are children under the age of three made visible in the written evaluations?
- In what way do the children's expressions of opinions appear in the evaluations of measures?

Through analysis of the empirical material, I found that the youngest children were to a small extent described in the evaluations. Often there was no information about whether the staff in the child protection service had met the child, and assessments of observation and interaction with the child. The young children seemed to participate in the evaluations to a very small extent. Young children's participation appears largely to be understood as taken care of by adults working to support and help the child to ensure good care conditions, instead of the children themselves being listened to. The descriptions in the evaluations that I analysed indicate that the employees in the child protection did not consider that the young children could participate, since they lacked a clear language. The findings in this study indicate that there is little awareness in the child protection service of young

children's ability to express themselves in other ways, through their interaction with their surroundings and their behaviour.

Key words: Key words: Participation, the youngest children, the smallest children, toddlers, child protection, relief measures.

Forord

Takk til alle dere som, vitende eller uvitende, har hjulpet til så jeg skal få dette til! Det har vært en interessant og lærerikt prosess, som jeg gleder meg til å se tilbake på.

Først og fremst – takk til alle barneverntjenestene som har bidratt ved å sende meg evalueringsskjema. Uten dette hadde jo ikke denne oppgaven blitt til. Dere har vært med på å løfte fram et fokus på de minste barna som jeg håper vil spre seg og videreutvikles.

Takk til min veileder Kerstin, som har hjulpet meg til å få samlet tråder og kladd til en hel oppgave. Du har hatt tro på meg og entusiasme for denne oppgaven, ofte i større grad enn meg selv. Takk for kloke funderinger og idémyldring. Takk for hjelp til å rette fokus på de små barna jeg selv jobber med i det daglige.

Takk til min mann og våre barn som har støttet og heiet på meg hele veien. Det er veldig rart at voksne får lekser, og at mamma over flere år har reist så langt og lenge vekk for å gå på skolen. Men nå er jeg ferdig og vi kan finne på gøyale ting sammen!

Takk til mine foreldre som har fungert som SFO og hotell for barna mine så jeg har kunnet studere.

Takk til Katrine som lest oppgaven min og kommet med konstruktive tilbakemeldinger slik at en barnevernsansatt bedrer det skriftlige språket sitt.

Takk til jobben min som lar sine ansatte få ta videreutdanninger og mastergrader.

Og takk til alle dere kloke mennesker jeg har møtt på min vei, direkte eller via min mann, som har syntes oppgaven min virket interessant og delt sine avhandlinger og fagbøker med meg. Det har vært veldig stas!

Hvis du følger barna kan du oppdage noe nytt.

-Jean Piaget

1.0 Innledning og problemstilling

Denne masteroppgaven er en kvalitativ dokumentanalyse der jeg belyser hvordan barneverntjenester involverer de aller yngste barna i evaluering av hjelpetiltak. Temaet er medvirkning i evaluering for barn mellom 0-3 år.

I barnevernsloven står det at «barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet» (barnevernsloven, 2021, §1-4). Mer enn 30 000 barn mottok hjelpetiltak fra det norske barnevernet i 2022, og omtrent 3000 av disse var barn mellom 0 og 3 år.¹ Alle disse tiltakene skal evalueres regelmessig. I «forskrift om medvirkning og tillitsperson» (2014), står det at barneverntjenesten i sin saksbehandling skal dokumentere barnets medvirkning. Det skal dokumenteres hvordan barnets medvirkning er ivarettatt i saksbehandlingen. Videre framgår det av forskriften at det skal dokumenteres hvorvidt barnet har fått anledning til å medvirke, hva barnet er blitt hørt om og hva barnet har sagt eller uttrykt på andre måter (§ 6). De aller minste barna har ikke et muntlig språk, og småbarn under 3 år evner i liten grad å danne seg egne synspunkter. Likevel kan disse barna kommunisere og komme med klare beskjeder. Mangelen på språk stopper ikke småbarn fra å prøve å fortelle hva den trenger. Dette «språket» kan være utfordrende å forstå, beskrive og kanskje enda vanskeligere å nedtegne i offentlig dokumentasjon. Hvordan involverer barnevernet de aller minste barna i dette arbeidet?

1.1 Problemstilling og avgrensning

Jeg har valgt å fokusere på de minste barna fordi de selv ofte ikke har ord til å fortelle tydelig hvordan de har det og hvordan de opplever at barneverntjenestens tiltak er til hjelp for dem. De aller minste barna er derfor særlig sårbare og deres uttrykk for interesser og behov kan stå i fare for å bli tillagt lite vekt i praksis. Evalueringsmøter er det stedet hvor barneverntjenesten og familien sammen skal oppsummere og vurdere hvordan hjelpetiltakene har fungert, og avgjøre om tiltakene skal fortsette, endres eller avsluttes.

¹ SSB-tabell 09050

For å vurdere små barns medvirkning tar jeg utgangspunkt i barn mellom 0 og 3 år, der foreldrene har mottatt foreldreveiledning fra barneverntjenesten. Jeg har innhentet data fra ulike barneverntjenester, men ikke fra min nåværende arbeidsplass, som er barneverntjenesten Øst i Agder.

Av alle hjelpetiltak barneverntjenesten tilbyr, velger jeg meg ut barn og deres foreldre som har mottatt foreldreveiledning, fordi dette blant annet innebærer samspillsveiledning som direkte angår de små barna – det fordrer at barna er aktive deltakere. Jeg vet av erfaring at foreldreveiledning sjeldent tilbys en familie helt uten at andre tiltak også er med, derfor vil jeg ved bruk av hjelpespørsmål også forsøke å omfavne barnas bidrag i forbindelse med andre hjelpetiltak.

Jeg bruker den enkelte barneverntjenestes egne dokumenter for evaluering av tiltaket. Evalueringene følger ingen nasjonal mal, men utvikles i den enkelte tjeneste. Som regel inneholder disse hovedmål for tiltakene, delmål for å oppnå hovedmålet, møtedeltakernes beskrivelser av nytten av dem i perioden som har vært, vurdering av denne informasjonen og en konklusjon for videre arbeid mot målet.

For å se nærmere på de små barnas bidrag i egen barnevernssak, kom jeg fram til følgende problemstilling:

Hvordan medvirker de yngste barna i barneverntjenestens evalueringer?

Problemstillingen er operasjonalisert gjennom følgende underproblemstillinger:

- Hvordan synliggjøres barn under 3 år i de skriftlige evalueringene?
- På hvilken måte fremkommer barnas uttrykk for meninger i evalueringene av tiltak?

1.2 Temaets aktualitet og relevans for feltet

1. januar 2022 trådte barnevernreformen i kraft. Reformen regulerer først og fremst barnevernet, men målet er å styrke forebyggende arbeid og sikre tidlig innsats i hele oppvekstsektoren. Målene i reformen blir kun oppnådd gjennom endringer i hele oppvekstsektoren og blir derfor i tillegg omtalt som en oppvekstreform. Hjelpen barneverntjenesten gir skal bli bedre tilpasset barn og familiers behov (Prop. 73 L (2016–2017), s. 7).

1. januar 2023 fikk vi ny barnevernslov som erstattet den forrige fra 1992. Et overordnet mål med den nye loven er å sikre økt rettssikkerhet for familiene som mottar hjelp fra barnevernet, og gi enda flere barn en trygg oppvekst. Et annet viktig mål med loven er å styrke barneperspektivet (barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2023). Den nye loven har en ny og overordnet bestemmelse om at *barnets beste* er et grunnleggende hensyn i alle handlinger og avgjørelser som berører et barn (barnevernsloven, 2021, § 1-3). Denne bestemmelsen fremhever at barnets beste ikke bare er sentralt ved avgjørelser om tiltak, slik det fremgår av tidligere lov, men for alle handlinger og avgjørelser i barnevernet. Ny barnevernslov lovfester at «barnevernets tiltak skal være til barnets beste». Dette er ment som en tydeliggjøring og presisering av gjeldende rett (barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2023). Loven viderefører den overordnede bestemmelsen om barns rett til medvirkning som ble innført i 2018. Aldershenvisningen på syv år som fremgår av saksbehandlingsreglene fjernes (barnevernsloven, 2021, § 1-4). Målet med ny lov er videre å sette barnas behov i sentrum og bidra til økt forebygging og tidlig innsats. De hovedgrepene som tas for å nå målene er blant annet mer forebygging og økte krav til dokumentasjon og begrunnelser (barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2023). Loven sier videre at barnevernet skal sette inn tiltak tidlig for å forebygge alvorlig omsorgssvikt og atferdsvansker (barnevernsloven, 2021, § 1-10).

Selv om det i mange år har vært stort fokus på betydningen av barn og unges medvirkning, og dette har vært inkorporert i lovverket, har flere studier fra de siste årene vist at barn og unge i begrenset grad involveres i barnevernets arbeid (Ulset et al., 2023, s. 29; Vis et al., 2020, s. 46). Forskning viser også at barnevernets arbeidsmetoder og møteformer i liten grad tilrettelegger for gode medvirkningsprosesser (Gulbrandsen et al., 2012). En nyere studie viser at barnevernet oftere snakker med barn og unge underveis i barnevernssaker, men i liten grad barn under 6 år (Vis et al., 2020, s. 46).

Fra 1.januar 2024 ble en ny versjon av forskrift om barns rett til medvirkning i barnevernet gyldig. Der står det at «barnevernet skal tilrettelegge særskilt for at retten til medvirkning blir ivaretatt for yngre barn og barn som har vansker for å uttrykke seg, slik at de blir informert og får anledning til å uttrykke sine meninger» (forskrift om barns medvirkning i barnevernet, 2023, § 3). Denne understreker aktualiteten når det gjelder de minste barnas medvirkning i barneverntjenestens arbeid. Det står videre at barnevernet har ansvar for å ivareta barnets rett til medvirkning gjennom hele sakens forløp (ibid.).

Denne masteroppgaven er skrevet i overgangen mellom anvendelse av «gammel» og «ny» barnevernlov, samt forskrifter og retningslinjer som naturlig medfølger. Datamaterialet mitt er stort sett omhandlet av gammel lov fra 1992. Endringene som er gjort er likevel ikke av så stor betydning at det ikke lar seg gjøre å analysere praksis til barneverntjenesten. Oppgaven er skrevet med tanke på hva som kan ha betydning framover i arbeidet med de minste barna – med ny barnevernslov, retningslinjer, reformer og den praksis som følger.

1.3 Oppbygging av oppgaven

I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for rammene barneverntjenesten jobber innenfor og relevant regelverk på feltet som er av betydning for barneverntjenestens arbeid.

Kapittel 3 handler om tidligere forskning og rapporter, og jeg har trukket ut det jeg mener er mest relevant for min problemstilling.

I kapittel 4 tar jeg for meg de teoretiske perspektivene jeg tar utgangspunkt i gjennom diskusjonen av funnene.

I kapittel 5 beskriver jeg metoden jeg har brukt for å forme denne oppgaven.

Funnene mine blir presentert i kapittel 6.

Kapittel 7 inneholder diskusjon av det jeg har funnet i datamaterialet mitt.

2.0 Rammer for barneverntjenestens arbeid med de yngste barna

For å vise konteksten som barneverntjenesten jobber i, vil jeg her redegjøre for jussen som styrer arbeidet med hjelpetiltak og evalueringer. Barnekonvensjonen er overordnet, og gjentas i ordlyden i barnevernsloven. Barn har rett til å medvirke i saker som angår dem, og videre i oppgaven skal jeg tydeliggjøre dette ved å vise til lovverket. Videre vil jeg si noe om hvordan gangen i en barnevernssaker, for å vise hvordan man kommer fram til evalueringer av hjelpetiltak.

2.1 Barnekonvensjonen

De forente nasjoner (FN) sin barnekonvensjon slår fast rettighetene til alle barn i hele verden – dette er barnas egne menneskerettigheter. Barnekonvensjonen ble gjort til norsk lov i 2003 ved at den ble tatt inn i menneskerettsloven. Den har status mellom Grunnloven og andre norske lover, og går altså foran vanlige norske lover (Paulsen, 2022, s. 18). Reglene om barnets beste og barns medvirkning bygger på artikkel 3 og artikkel 12 i Barnekonvensjonen. «Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, dom stoler, administrative myndigheter eller lovgivende organisasjoner, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn» (barnekonvensjonen, 1989, art.3).

Barnekonvensjonen artikkel 12 har vært sentral i å sikre medbestemmelse og innflytelse for barn. Den presiserer at barn har rett til å gi uttrykk for sin mening i alle forhold som vedrører barnet og at barnets synspunkt skal tillegges vekt.

«Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

(Barnekonvensjonen, 1989, art. 12)

FNs barnekomité understreker behovet for at også yngre barn blir respektert som selvstendige personer, noe artikkel 12 slår fast. I sin vurdering av rettigheter i tidlig barndom ønsker komiteen å gjøre det tydelig at dette også inkluderer små barn fra fødsel av.

«Denne retten styrker små barns stilling som aktive deltakere i arbeidet med å fremme (...) deres rettigheter. Små barns evne til å delta - som medaktører i familien og i samfunnet - blir ofte oversett, eller ikke vurdert som hensiktsmessig å ta hensyn til, på grunn av barnets unge alder og manglende modenhet. (...) De har blitt sett på som uutviklet og uten selv den minste evne til å forstå, kommunisere og foreta valg. De har vært uten innflytelse i familien, og ofte usynlige og uten stemme i samfunnet for øvrig. (...) Som rettighetshavere har selv de yngste barna rett til å gi uttrykk for sine oppfatninger, som bør tillegges “behørig vekt i samsvar med barnets alder og modenhet” (artikkel 12 nr. 1). Små barn er svært følsomme overfor sine omgivelser. (...) De foretar valg og formidler sine følelser, tanker og ønsker på forskjellige måter, lenge før de er i stand til å kommunisere via det talte eller skrevne språk. (FN, 2005, generell kommentar nr. 7., s. 6-7)

Slik presiserer FN de minste barnas rett til aktiv deltakelse og medvirkning i saker som angår dem, og gir samtidig klart uttrykk for at selv små barn som enda ikke snakker, kan formidle seg.

2.2 De minste barnas rett til medvirkning

Barns rett til medvirkning er forankret både i nasjonalt og internasjonalt lovverk (Barnekonvensjonen, 1989, art. 12; barnevernsloven, 2021, § 1-4; Grunnloven, 1814, § 104). I barnevernsloven står det at et barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet (barnevernsloven, §1-4). Det står ikke spesifisert hvilken alder dette gjelder, men det nevnes «barn som er i stand til å danne seg egne meninger». Dette omfatter i praksis barn som har språk eller kan uttrykke seg på andre måter.

De aller minste barna har også rett til å medvirke når barneverntjenesten er i kontakt med dem, selv om de ikke kan danne seg egne meninger. Definisjon av medvirkning er i Forskrift om medvirkning og tillitsperson (2014) beskrevet som at:

«barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og gis mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barn kan medvirke i egen sak ved å uttrykke sin forståelse, valg og preferanser gjennom verbal og ikke-verbal kommunikasjon. Medvirkningen skal ivareta barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur.» (§3).

Barnet skal gis mulighet til å medvirke i alle forhold som angår barnet (ibid., §5). Barneverntjenesten har ansvar for å tilrettelegge for medvirkning og tilpasse dette barnets alder og modenhet. Dette gjelder alle barn. Videre står det i forskriften at det skal legges særskilt vekt på at muligheten til å medvirke blir gjennomført for barn som har problemer med å forstå og få uttrykt sine synspunkter i beslutningsprosesser (ibid., §6).

Barne-, og familiedepartementet uttalte i et høringsnotat om barns medvirkning i barneverntjenesten at «selv om små barn ikke nødvendigvis kan uttrykke sine synspunkter i ord, viser forskning at barn kan danne seg egne synspunkter fra de er ganske små» (Bufdir, 2022, s. 11). Direktoratet støtter seg til FNs barnekonvensjon som understreker behovet for tilpasning til barnets forutsetninger og at Norge må styrke overholdelsen av yngre barns rett til å bli hørt. Videre viser departementet til at FNs barnekomite legger til grunn at en fullstendig gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 12 forutsetter anerkjennelse av og respekt for ikke-verbale former for kommunikasjon, herunder lek, kroppsspråk, ansiktsuttrykk (Bufdir, 2022, s. 29-30).

Barneverntjenestens fagorgan Barne-, ungdoms- og familieetaten sier følgende i en kunnskapsbasert retningslinje om medvirkning av omsorgssituasjonen for små barn 0-6 år:

«Medvirkningsbegrepet for spedbarn at deres reelle mulighet for medvirkning vil være mindre enn for eldre barn, da barnet ikke er i stand til å danne seg egne synspunkter. Barne- ungdoms- og familiedepartementet mener at for de minste barna og for barn med begrenset verbalt språk vil det i løpet av en utredning være behov for en fortolkning av barnets omsorgsbehov. Denne fortolkningen er ikke en del av medvirkningsperspektivet, men inngår som en del av utredningen. Dere [de som utreder] skal alltid etterstrebe barnets medvirkning, selv om barnet har begrenset språk til å gi uttrykk for sine synspunkter».

(Bufdir, 2023)

2.3 Barnets beste

I barnevernsloven står det:

«Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Barnevernets tiltak skal være til barnets beste. Hva som er til barnets beste må avgjøres etter en konkret vurdering. Barnets mening er et sentralt moment i vurderingen av barnets beste». (2021, § 1-3)

Barnets beste er lovens viktigste hensyn. Vurdering av hva som er barnets beste må baseres på en sammensatt og konkret vurdering. For å vite hva som er barnets beste, er det nødvendig at barnet har fått medvirke, eller at barnet har fått gi uttrykk for sine meninger fritt (Prop. 133 L (2020-2021)). Barneverntjenesten må altså snakke med barnet for å kunne vurdere dette.

Det står også i barnevernsloven at barneverntjenesten så langt som mulig skal samarbeide med både barn og foreldre og skal behandle dem med respekt (barnevernsloven, 2021, §1-9).

Både formålsparagrafen i barnevernsloven, bestemmelsene om barnets rett til medvirkning, barnets beste og bestemmelsen om samarbeid må ses i sammenheng. Målet med barneverntjenesten arbeid i §1-1 må alltid løftes fram og ikke mistes av syne. Barnevernslovens paragrafer 1-3 og 1-4 fastslår barnets beste og barnets medvirkning som grunnleggende prinsipper som skal bidra til å oppnå barnevernets formål. Paragraf 1-9 tydeliggjør barneverntjenesten ansvar for å samarbeide med barn i alle faser av en sak og i alle deler av barneverntjenesten arbeid – herunder også evaluering av et hjelpetiltak (Paulsen, 2022, s. 20).

Behovene og forutsetningene til barnet er utgangspunktet for hvordan man skal vurdere hva som er til det beste for barnet. Statsforvalteren har uttalt at moment i en vurdering av det beste for barnet blant annet kan være barnets eget syn og meninger, identiteten, karaktertrekka og egenskapene til barnet, familiemiljø og nære relasjoner, barnet sin rett til vern, omsorg og trygghet. Alle momentene er relevante, og i varierende grad ut fra barnets konkrete situasjon (Statsforvalteren, .

Synspunktene til barnet skal tillegges «behørig vekt i samsvar med barnets alder og modenhet» som det står i barnekonvensjonen (1989, art. 12). Å høre barnets syn kan være noe annet enn å vurdere hva som er barns beste. Hvor stor vekt man skal tillegge barnets synspunkt bør komme etter en vurdering av ulike faktorer. Statsforvalteren oppgir eksempler som barnets alder og modenhet, hvor sterke ønsker barnet har og om barnet har forståelse for konsekvensene av ønsket sitt. Hvordan kontaktpersoner i barneverntjenesten vurderer hva som er barnets beste, samsvarer ikke nødvendigvis med det barnet selv forteller eller hva foreldrene ønsker. Videre argumenterer Statsforvalteren med at det må gjøres en selvstendig vurdering basert på faglig kompetanse av hvilke tiltak som er til det beste for det enkelte barnet. De ulike momentene må vektas slik at konklusjonen viser hvilke momenter som er tillagt størst vekt og hvorfor dette er til barnets beste.

2.4 Barneverntjenestens arbeid

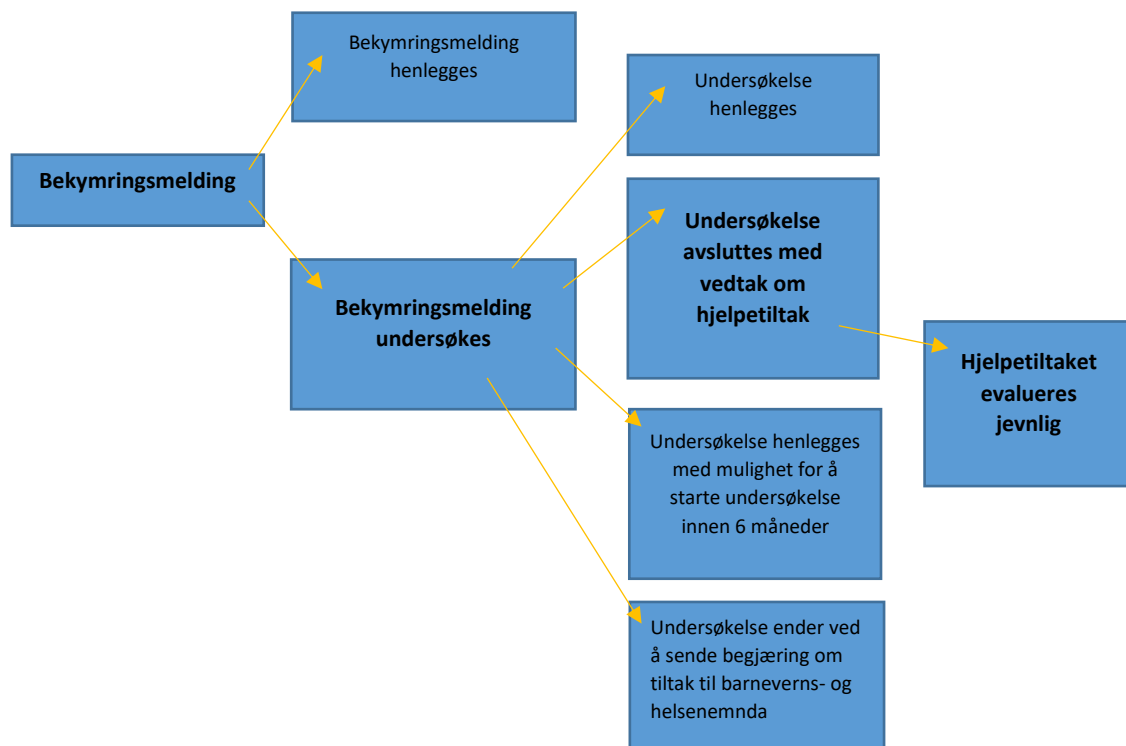
Her vil jeg redegjøre for hvordan veien går fra bekymringsmelding til evaluering av hjelpetiltak i barneverntjenesten arbeid.

Barneverntjenesten jobber i dag etter lov om barnevern som trådte i kraft januar 2023. Denne loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid (barnevernsloven, 2021, §1-1). Barnevernsloven kommer som utgangspunkt ikke til anvendelse før et barn er født, og barneverntjenesten kan følge «barnet» til det er fylt 25 år. For at barneverntjenesten skal kontakte en familie, må de først motta en bekymringsmelding. Offentlige instanser eller privatpersoner kan ta kontakt med barneverntjenesten dersom de har bekymring for et barn. Barneverntjenesten skal gjennomgå innkomne bekymringsmeldinger snarest, og senest innen en uke etter at de er mottatt. Barneverntjenesten skal vurdere om en bekymringsmelding skal følges opp med en undersøkelse og om meldingen krever umiddelbar oppfølging (barnevernsloven, 2021, § 2-1). Forholdet skal undersøkes dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for å iverksette tiltak (barnevernsloven, 2021, § 2-2). Undersøkelsen skal gjennomføres snarest, og den skal være avsluttet senest innen tre måneder, men barneverntjenesten kan i særlige tilfeller utvide undersøkelsestiden til inntil seks måneder totalt (ibid.).

Etter endt undersøkelse vil barneverntjenesten enten tilby hjelpetiltak, eller foreslå å henlegge saken. I noen tilfeller vil en undersøkelse bli avsluttet ved at barneverntjenesten fatter vedtak om omsorgsovertakelse. Foreldre og barn over 15 år som er part i saken, kan overprøve barneverntjenestens vurdering, og be om hjelpetiltak (barnevernsloven, 2021, §§ 3, 12-3).

Stortinget har vedtatt endringer i barnevernsloven, og de innebærer blant annet at det fra 1. januar 2031 stilles krav til utdanning og erfaring som personell i barnevernstjenesten og andre må ha for å utføre bestemte oppgaver for barnevernstjenesten. Kompetansekravet fremgår av barnevernsloven § 2-1; barnevernstjenestens gjennomgang av bekymringsmeldinger (barnevernsloven, 2021). Jeg nevner dette, fordi jeg vil ta det opp som moment i drøftingskapittelet.

Illustrasjon om gangen fra bekymringsmelding til evaluering av hjelpetiltak:



Tabell 1: Fra bekymringsmelding til evaluering.

Dersom saken blir undersøkt, blir det vurdert om det er grunnlag for å tilby hjelpetiltak eller ikke. Hjelpetiltak skal være egnet til å møte barnets og foreldrenes behov og til å bidra til positiv endring

hos barnet eller i familien (barnevernsloven, 2021, § 3-1). Det er derfor viktig med gode rutiner for å evaluere effekten av tiltakene. Barnevernstjenesten skal følge nøye med på hvordan det går med barnet og foreldrene og vurdere om tiltaket som er satt inn hjelper (saksbehandlingsrundskrivet, 2022, s. 145). Hjelpetiltak skal evalueres sammen med foreldre og barn, og dette skal skriftliggjøres. Det er vanlig at barneverntjenestene har egne dokumentmaler for evalueringene.

2.4.1 Hjelpetiltak

Når et hjelpetiltak skal iverksettes, er det i første omgang et ledd etter avsluttet undersøkelse. Det opprettes et vedtak der familiens situasjon og hjelpebehov beskrives og vurderes. Basert på dette fattet man vedtak på ett eller flere hjelpetiltak. Det utarbeides en tiltaksplan hvor man beskriver på hvilken måte arbeidet skal utføres. Denne tiltaksplanen skal evalueres. Det står i barnevernsloven at tiltaksplanene skal evalueres regelmessig (barnevernloven, 1992, § 4-5; barnevernsloven, 2021, §8-1). Ofte gjøres dette hver tredje måned. Videre står det i loven at barneverntjenesten skal systematisk og regelmessig vurdere om hjelpen fungerer etter hensikten, om det er behov for nye tiltak eller om det er grunnlag for omsorgsovertakelse. Når barneverntjenesten igangsetter hjelpetiltak, skal det utarbeides en plan for dem og for oppfølgingen av barn og foreldre. Planen skal beskrive hva som er målet med hjelpetiltakene, hva de skal inneholde, og hvor lenge de er ment å vare. Planen skal endres dersom barnets behov tilsier det (barnevernsloven, 2021, §8-1). Bestemmelsen er utdypet i Prop.133 L (2020-2021 punkt 14.4.3).

2.4.2 Evalueringer og dokumentering

Tiltakene skal evalueres systematisk og regelmessig. Tiltaksplanen til barnet skal til enhver tid være oppdatert i henhold til disse vurderingene. Planen til barnet skal endres etter en vurdering av barnets behov tilsier det (barnevernsloven, 2021, § 8-1). Barnevernstjenesten må derfor ha rutiner for hvordan dokumentasjonen journalføres, saksbehandles og arkiveres. Evaluering av hjelpetiltak er en slik dokumentering og den telles i Statistisk sentralbyrå. Dokumentasjon er et viktig arbeidsverktøy for de ansatte i barnevernstjenesten. Det er nødvendig for å sikre kontinuitet, etterprøvbarhet av grunnlag for beslutninger, barns mulighet til senere å få avklart viktige sider ved sin egen historie, og ikke minst for å sikre at kommunens barnevernledelse kan kontrollere og avdekke svikt (saksbehandlingsrundskrivet, 2023, punkt 33.2).

I forskrift om medvirkning og tillitsperson (2014), står det at barneverntjenesten i sin saksbehandling skal dokumentere barnets medvirkning. Det skal dokumenteres hvorvidt barnet har fått anledning til å medvirke, hva barnet er blitt hørt om og hva som var barnets syn (§7). I ny versjon, er dette endret og presisert til at «barnevernet skal dokumentere hvordan barnets medvirkning er ivaretatt i saksbehandlingen og vedtak» (forskrift om barns medvirkning i barnevernet, §6). Det er også presisert at «dersom barnet unntaksvis ikke har fått anledning til å medvirke, skal dette begrunnes og dokumenteres» (ibid. §6). Denne presiseringen får tydelig fram viktigheten av barneverntjenestens dokumentering, og fremmer barnas rettssikkerhet og imøtekommer forsvarlighetskravet i barnevernsloven.

2.4.3 Foreldreveiledning som hjelpetiltak

Barneverntjenesten kan tilby et bredt spekter av hjelpetiltak. De to tiltakskategoriene som skiller seg ut, er «tiltak for å styrke foreldreferdigheter» og «tiltak for å styrke utviklingen til barnet». De står for hele 60 % av tiltakene barneverntjenesten hadde i 2022.² Innenfor disse kategoriene er det mange ulike tiltaksmuligheter. Tiltak som for å styrke foreldreferdigheter kan blant annet være råd og veiledning, PMTO eller miljøarbeider i hjemmet. Tiltak rettet mot utviklingen til barnet kan være barnehage eller besøkshjem. I følge tall fra Statistisk sentralbyrå (heretter omtalt som SSB) utgjør de miste barna en relativt liten del av barna i barnevernet og det har vært en nedgang i antall små barn med tiltak det siste tiåret.³ Det har samtidig vært en nedgang i antall barn i Norge i alderen 0-3 år når jeg ser på tall fra 2016-2022.⁴

Det enkelttiltaket som barneverntjenesten oftest igangsetter i familier, er råd og veiledning under kategorien «tiltak for å styrke foreldreferdigheter». I snitt har omtrent 17 % av alle tiltak barneverntjenesten har igangsatt de siste ti år har vært nettopp råd og veiledning.⁵ Andelen ligger ganske jevnt fra år til år. Samspillsveiledning er et tiltak som ofte kommer inn under denne kategorien. I tillegg er det andre tiltak under den nevnte kategorien som eksempelvis

² SSB-tabell 10660

³ SSB Færre barn og unge med tiltak fra barnevernet. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern/artikler/faerre-barn-og-unge-med-tiltak-fra-barnevernet>

⁴ SSB-tabell 07459

⁵ SSB-tabell 10660

«hjemmekonsulent/ miljøarbeider», «Marthe Meo»⁶ og den mer uspesifiserte kategorien «andre tiltak for å styrke foreldreferdigheter».

Barnevernstjenesten skal sette inn tiltak tidlig for å forebygge alvorlig omsorgssvikt og atferdsvansker, jmf. barnevernsloven §1-10. Prinsippet om tidlig innsats må ses i sammenheng med lovens formålsbestemmelse og følger også av forsvarlighetskravet og hensynet til barnets beste (saksbehandlingsrundskrivet, 2022, s.73). Plikten til tidlig innsats gir uttrykk for at det er avgjørende for barnet at tiltak er tilpasset det enkelte barns behov, og iverksettes så tidlig som mulig når omsorgssvikt og atferdsproblemer oppstår.

2.5 Barnets behov i sentrum

Når barneverntjenesten undersøker og gjennom tiltak søker å bedre barns omsorgssituasjon, er det flere faktorer enn kun samspill som er sentrale. Mange barneverntjenester bruker elementer fra den svenske modellen «barns behov i centrum» (heretter omtalt som BBIC) som jeg vil redegjøre for her.

Når barneverntjenesten igangsetter hjelpetiltak, så skal målene for tiltakene være begrunnet i at barnet på grunn av sin omsorgssituasjon eller atferd har et særlig behov for det (barnevernsloven, 2021, §3-1). BBIC-trianglet er av relevans til min problemstilling fordi hjelpetiltakene rundt de minste barna ofte støtter opp om flere problemområder i en familie. Barna skal medvirke i evaluering av alle hjelpetiltak som er igangsatt rundt dem. Tiltakene baserer seg ofte på en helhetstenkning rundt familien, der det spesifikke barnet det handler om, skal stå i sentrum for den hjelpen som gis.

Christiansen (2015) har pekt på hva som kan være kjennetegn ved virksomme hjelpetiltak i familier med komplekse problemer. Han viser blant annet til at tiltakene bør kombinere ulike komponenter som foreldreveiledning, praktisk bistand for å redusere stressbelastninger og samtidig rette seg inn mot både foreldre, barn og familien som helhet (Christiansen, 2015, s. 139).

⁶ Marte meo er en veiledningsmetode som i hovedsak blir brukt for å styrke og utvikle samspillet mellom foreldre og barn. <https://www.martemeo.no/marte-meo-metoden/>

«Barnets behov i centrum», forkortet til BBIC, er en kunnskapsmodell utviklet i Sverige. Det finnes ulike varianter av denne modellen og den brukes som grunnlag for tjenesteutvikling blant annet i Danmark, England og Norge. Formålet er å styrke barneperspektivet og barns medvirkning, og gi en enhetlig og kunnskapsbasert struktur for identifisering og oppfølging av barns behov (Socialstyrelsen, 2018; NOU 2023:24, s. 72).

BBIC-triangelet definerer behovene som må dekkes for at barn skal ha en best mulig utvikling. Triangelet har tre hovedområder: barnets utvikling, foreldrenes omsorg, og familie og miljø (NOU 2023: 24, s. 72). Innenfor hvert av områdene er barns rettigheter definert, sammen med en rekke risiko- og beskyttelsesfaktorer for god utvikling. Modellen tar utgangspunkt i sju grunnprinsipper; arbeidet skal ta utgangspunkt i barnets rettigheter, barnets beste skal være avgjørende, det skal strebe mot at hvert barn får likeverdige muligheter, barnet og foreldrene skal være delaktige, det skal skje i samarbeid med andre profesjoner og virksomheter, det skal motvirke vanskeligheter og forsterke ressurser og det skal ha et helhetsperspektiv på barnet og dens situasjon (Socialstyrelsen, 2018, s. 14). Det er flere barneverntjenester som har tatt inn hovedelementene i sine undersøkelsesrapporter, deriblant min egen arbeidsplass. Dette brukes som en rettesnor for å sørge for at man får med seg alle de vesentlige sidene i barneomsorg når man skal utrede et barns omsorgssituasjon. Sidene i trekanten illustrerer de ulike hovedområdene som bør undersøkes. Ikke alle punktene vil være aktuelle for enhver barnevernssak, og må tilpasses det enkelte barn, familie og innholdet i bekymringsmeldingen. Se tabell 2 under.

BBIC- triangelet er illustrert slik, med barnet i midten:



Tabell 2: BBIC-triangelet «Barnets behov i sentrum»

Modellen viser til en helhetstenkning og at en enkeltfaktor ikke kan sees på isolert fra de øvrige delene. Et barn som strever med å regulere følelsene sine, kan klare seg fint uten profesjonell hjelp dersom barnet får god veiledning fra foreldre og opplever forståelse fra miljøet rundt. Hjelpebehovet vil være noe annet dersom det samme barnet ikke opplever støtte fra omgivelsene. Det er samspillet mellom barnets egen utvikling, foreldrenes omsorg og familie og miljøet rundt som gir en forståelse av det enkelte barns behov (Socialstyrelsen, 2022).

BBIC modellen bygger på forskningsbasert kunnskap om hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer det er viktig å ha fokus på i arbeidet med utsatte barn og deres familier (Socialstyrelsen 2014; Socialstyrelsen, 2018). Det er viktig at kartleggingen foregår i samarbeid med barnet og foreldrene, og at det legges vekt på hvilke ressurser som finnes hos barnet selv, i familien og miljøet rundt barnet. Det vil kunne vise til hvor barnet og familien har sine styrker, og hvor det kan være behov for å sette inn ulike tiltak.

I Norge har tilnærmingen vært sentral i kvalitetsutviklingen på barnevernsområdet de siste årene. BBIC ligger blant annet til grunn for Bufetats tjenestekataloger som definerer tjenestetilbudet, barnevernsfaglig kvalitetssystem i kommunale barnevernstjenester og grunnmodell for hjelpetiltak (Prop. 133 L (2020–2021)). BBIC brukes også i tilgrensende sektorer, som i Helsedirektoratets nasjonale faglige retningslinjer for tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge. Flere norske barneverntjenester har tatt modellen inn i utviklingen av maler for blant annet undersøkelsesrapporter, deriblant mitt arbeidssted barneverntjenesten øst i Agder.

Det har blitt anbefalt fra Bufdir at det igangsettes en utvikling av et felles nasjonalt kvalitetssystem i dagens barnevern, på bakgrunn av dokumenterte kvalitetsutfordringer. Kvalitetssystemet skal tilby barneverntjenestene en «helhetlig faglig infrastruktur» som gir faglig støtte til samtlige arbeidsprosesser saksbehandlere går gjennom i en barnevernssak; fra melding mottas, undersøkelse igangsettes, vurderinger og beslutninger fattes til innsatser/tiltak iverksettes, følges opp og evalueres. Det anbefales at man ser til blant annet BBIC systemets struktur og faginnhold da det er vurdert at det vil komme det norske barneverntjenesten til gode (NOU 2023:7; Bufdir, 2016, s. 31).

BBIC-modellen kan brukes som utgangspunkt for møter og samtaler med barn og foreldre for å få fram deres syn på hva som barnets og familiens helhetlige situasjon. Den kan også være et hjelpemiddel for å forklare hva som er barnevernets bekymringer rundt barnet, og hva som skal til for at barnevernets bekymring reduseres. I visualisert utgave med illustrasjoner, kan den bidra til bedre forståelse og mer samarbeid mellom barneverntjenesten og familien på tvers av språklig og kulturell bakgrunn. Dette kan i sin tur legge til rette for økt medvirkning både for barn og foreldre. For at kartleggingsmodellen skal virke samarbeidsfremmende, og ikke hemmende, må kontaktpersonen gjøre BBIC-modellen forståelig for både barna og foreldrene. Det bør brukes et enkelt språk og eksempler fra familiens eget liv, og fokuset bør være på ressurser både hos barnet og i omgivelsene. Med et ressursfokus i utgangspunktet, er det ofte lettere å snakke om problemer og belastninger i etterkant.

Som verktøy i hjelpetiltaksarbeidet kan BBIC-modellen brukes til å få oversikt over og vurdere barnets situasjon og behov, og som grunnlag til å fatte beslutninger om treffsikre tiltak i samarbeid med barn og foreldre. Rammeverket kan brukes både i konkretisering av målene i tiltaksplanen for i

større grad tilpasse disse barnets behov, i evalueringen av om tiltaksplanens mål er nådd, og i vurderingen av om det fortsatt trengs tiltak eller ikke (Bufdir, 2023, s. 75).

Barns rett til medvirkning er tydelig i de juridiske rammene på alle nivåer. Flere tidligere studier tyder imidlertid på at medvirkning for barn kan være utfordrende å få til i praksis. I neste kapittel skal jeg redegjøre for noen av disse studiene.

3.0 Tidligere forskning og rapporter

Det er gjort flere undersøkelser av og forskning på barneverntjenestens arbeid, deres skriftlige arbeider og barns deltakelse når barneverntjenesten er i kontakt med dem. Jeg skal nå redegjøre for noe av dette. Først vil jeg starte med å redegjøre for noen av rapportene om barns medvirkning i barneverntjenestens arbeid, så vil jeg vise til rapporter om saksbehandlingen i barneverntjenesten og evalueringsarbeid i særdeleshet.

3.1 De minste barnas medvirkning i barnevernets arbeid

Helsetilsynets rapport «Det å reise vasker øynene» (2019) er en gjennomgang av 106 barnevernssaker, med formål om å se på kvaliteten i barnevernets faglige vurderinger og avveininger i et utvalg barnevernssaker som har ført til akuttiltak eller omsorgsovertakelse. Selv om min oppgave ikke tar for seg denne type saker spesifikt, gir den likevel et bilde av hvordan barneverntjenesten involverer de yngste barna. Rapporten har ikke spesielt fokus på sped- og småbarn, men antall barn i hver aldersgruppe (0-6 år, 7-12 år og 13-17 år) var omtrent likt fordelt (Helsetilsynet, 2019, s. 12).

Rapporten så blant annet på barns medvirkning i de ulike fasene av barneverntjenestens arbeid med de aktuelle sakene. Barna medvirket mindre i planlegging og iverksetting av hjelpetiltak enn i undersøkelser. I de tilfellene der barna ikke var snakket med, gikk det ikke fram hvorfor. I noen saker kunne det se ut som at barneverntjenesten vurderte at barna var for unge til å danne seg egne synspunkter. Konklusjonen var at det i mange saker ble gjort for lite for å tilrettelegge for samtaler med observasjoner av de yngste barna (Helsetilsynet, 2019, s. 8). Utvalget så et forbedringspotensial i barneverntjenestens evne til å koble sin kompetanse til å gjennomføre faglige vurderinger og analyser av hva som er til barnets beste. De så også et behov for at barneverntjenesten gjorde disse skriftlige slik at de er etterprøvbare og kan brukes til å evaluere om situasjonen for det enkelte barn blir bedre (Helsetilsynet, 2019, s. 8).

Den vitenskapelige publikasjonen «Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker» (Gording, 2007) viser til at det å tilbringe tid sammen med barnet underveis i saken, muliggjør andre former for kommunikasjon enn den verbale. Særlig for små barns deltakelse er dette viktig. Begrepet «å høre» og «uttale seg» tar ikke høyde for såkalt nonverbal kommunikasjon. Dette kan innebære at man går

glipp av vesentlig informasjon fra barnet, og at små barn ikke anses modne nok til å delta i saken. Loven kan dermed sies ikke å legge godt nok til rette for deltakelse på barnets egne premisser (Gording, 2007, s. 55).

Bijleveld et al. (2015) viser til at de fleste sosialarbeidere tar sterke forbehold mot å involvere barn under 5 år i avgjørelser i barneverntjenesten (Bijleveld et al., 2015, s. 135). Det går fram at få studier har undersøkt deltakelse eller medvirkning i barnevernet for barn som er tre år eller yngre. Forskingen har mest konsentrert seg om barn som er syv år og eldre, mens noen studier har inkludert barn ned til fire-årsalder (Bijleveld et al., 2015).

I en studie av barnevernsjournaler til over 1100 barn fant Havnen et al. (2020) at barnevernet først samtalte med barn fra tre–fire-årsalder. Barnevernet hadde registrert samtaler med barn i to prosent av saker med barn mellom null og ett år, og i cirka 40 prosent av saker med barn fra to til fem år. Forskerne regnet med at samtalene for yngre barn dreide seg om å hilse på barna. Flere studier peker på at barns alder synes å ha stor betydning for om barnevernsarbeidere anser det som nødvendig eller riktig å snakke med barnet (Bijleveld et al., 2015; Križ & Skivenes, 2015).

En studie av saker behandlet i Fylkesnemnda utført av Magnussen og Skivenes (2015) avdekket at barnas synspunkter var fraværende i 30 % av sakene og at deres synspunkter ikke ble nevnt i det hele tatt i 11 % av sakene (Magnussen & Skivenes, 2015, s. 713). Undersøkelsen gjaldt imidlertid barn mellom 5 og 11 år. Argumentet for å ikke inkludere eldre, var at barn over 12 år sitt synspunkt var tillagt stor vekt ved lov (ibid, s. 713). Magnussen og Skivenes oppga at 5- og 6-årige barn kan oppfattes som i en gråsoner når det gjelder evner til å danne seg en mening.

Helsetilsynet påpeker spesielt at barn i liten grad er delaktig i utarbeidelse og evaluering av tiltaksplanene, slik lovverket forutsetter (Helsetilsynet, 2019). Et element i prosessuell rettssikkerhet er kravene til begrunnelse. Kravene til begrunnelse skal bidra til å ivareta retten til overprøving. Gjennom begrunnelsen skal partene settes i stand til å angripe avgjørelsen. Kravet skal også støtte opp om kravet til forsvarlig beslutningsgrunnlag (NOU 2023:7, s. 43).

I rapporten «Å medvirke når barnevernet undersøker» (Havnen et al., 2020, s. 3) fant de at barneverntjenesten kun hadde snakket med 60 % av barna gjennom undersøkelser, og dette omfattet kun 27 % av barn under 6 år. Av de barna barneverntjenesten ikke hadde snakket med hadde de bare dokumentert grunner for ikke å snakke med dem i om lag en femtedel av sakene. Den viktigste enkeltgrunnen til dette ble oppgitt å være barnets alder (i omtrent 20 % av tilfellene). Av barna i aldersgruppen 0-1 år, var det kun snakket med 2% av dem. Det var snakket med 40,5 % av barna mellom 2-5 år (Havnen et al., 2020, s. 62). Denne rapporten er relevant fordi den bidrar til kunnskap om barns medvirkning i barnevernets beslutninger. Den viser også at de yngste barna blir i minst grad snakket med og medvirker i mindre grad enn eldre. Rapporten viste til et par tekstutdrag som omhandlet samtale med barn i barneverntjenestens evalueringsarbeid. Det skrives at barnet skal evaluere med barneverntjenesten og hva som er viktig at barnet får uttale seg om, og det vises til at barnet skal få si sin mening og fortelle hvordan det selv opplever situasjonen. Kun i noen få saker fant de noe om hvordan barnet skulle involveres i barnevernets evalueringsarbeid (ibid, s. 82).

3.2 Barneverntjenestens saksbehandling

FAFO-rapporten «Bare fantasien setter grenser? Om kommunens bruk av hjelpetiltak i barnevernet» fra 2006 tar opp bruken av hjelpetiltak i barneverntjenestene. Denne handler om iverksettelse, vurderinger og evalueringer av hjelpetiltakene i barneverntjenesten (s.13). Denne rapporten fant at i de tilfellene hvor det var vanskelig å få til gode evalueringer, opplevdes nytten av å evaluere som liten. De pekte på særlig tre forhold som gjorde evalueringer vanskelig og den ene av dem (som er relevant for denne oppgaven) var at det kunne være problematisk å konkretisere hva evalueringen skulle fokusere på. Uklare evalueringskriterier minker sannsynligheten for at hjelpetiltak evalueres (Fafo, 2006, s. 101). Oppsummert sa denne rapporten at det varierte mellom barneverntjenesten hvor man jobbet systematisk og strukturert etter utarbeidelse av tiltaksplaner, om det ble evaluert etter fastlagte planer, om det var klare evalueringskriterier og at tiltak som ikke så ut til å fungere, ble avsluttet. I andre saker var det vanskelig å klargjøre nøyaktig hvilke forventninger det var til tiltakene – da ble det også vanskelig å ha klare evalueringskriterier og det ble problematisk å evaluere.

Helsetilsynets rapport (2019) tar for seg dårlige og gode praksiser i tråd med hva som er til barnets beste (s. 5). I rapporten kom det fram at barna i liten grad ble involvert i planlegging, gjennomføring og evaluering av hjelpetiltak. Rapporten så at det ble laget tiltaksplan for hjelpetiltak i de fleste

sakene, men den dekket ikke alle tiltakene som ble iverksatt. Rapporten fant også at det i de fleste saker forelå evaluering, men at disse ofte var usystematiske og drøftet ikke eksplisitt om barnets omsorgssituasjon faktisk var bedret (Helsetilsynet, 2019, s. 6). Rapporten hevder at det reiser særskilte alvorlige rettssikkerhetsmessige utfordringer når barneverntjenesten griper inn overfor de minste barna. Det fordrer at vurderingene som gjøres er grundige, og det må oppsummeres hva som er barnets behov med vekt på god kunnskap om sped- og småbarn. I de fleste sakene til Helsetilsynets rapport, ble dette gjort og utvalget fant mange eksempler på at barneverntjenesten jobbet i tråd med god praksis. Utvalget så at barneverntjenesten hadde kompetanse til å gjøre grundige vurderinger av barns behov og innhentet bistand når deres kompetanse måtte suppleres (Helsetilsynet, 2019, s. 7). Det må bemerkes at rapporten ble skrevet før ny barnevernslov trådte i kraft, der kravet om barns involvering har blitt skjerpet.

Videre peker Helsetilsynets rapport (2019) på ulike svakheter i evalueringsarbeidet. Det er i mange saker vanskelig å få tak i hva evalueringen består i, de mangler en oppsummering av intensjonen med tiltakene, hvordan det har vært jobbet, foreldrene og barnets synspunkter, hvordan tiltakene eventuelt har ført til en bedring i barnet og familiens situasjon og hvordan endringer er gjennomført. Det er ofte ikke mulig å finne en rød tråd i tiltaksarbeidet gjennom å lese evalueringsdokumentasjonen (s.57).

Arbeidet med tiltaksplaner har vist seg å være en utfordring for mange av landets barneverntjenester. Det finnes rapporter viser imidlertid at det ofte er mangler knyttet til prosessen med utarbeidelse av planen, ved planenes innhold og ved at planene ikke evalueres (Riksrevisjonen, 2012, Helsetilsynet 2019). Riksrevisjonen undersøkte 111 tiltaksplaner fra 7 barneverntjenester, og fant at mange av planene var preget av generelle formuleringer og at nesten annenhver sak ikke var evaluert på tidspunktet som var fastsatt (Riksrevisjonen, 2012, s. 53).

Rapporten «Svikt og svik» (2017) var et resultat av en utredning gjort av et utvalg som fikk i mandat å gjennomgå alvorlige saker der barn og ungdom har vært utsatt for grov vold, seksuelle overgrep og alvorlig omsorgssvikt. Hensikten var å avdekke hvorvidt, i hvilken grad og på hvilken måte det har forekommet svikt i det offentlige tjenesteapparatets håndtering av disse sakene (NOU 2017:12, s. 15). Rapporten fant blant annet eksempler på at barn hadde mottatt den samme tjenesten eller tiltaket over en lang periode uten at det hadde blitt evaluert om dette hadde hatt noen effekt eller

nytte for barnet. De fant også eksempler på mangelfull dokumentasjon, manglende dokumentering av barnevernfaglige vurderinger og uklare beskrivelser av hva som var blitt gjort og avtalt i saker. Noen journaler i barneverntjenesten inneholdt ufullstendige setninger og manglende dokumentering av begrunnelser for hvorfor en tjeneste satte i gang et tiltak eller gjorde en spesifikk handling (NOU 2017:12, s. 55). Selv om min masteroppgave ikke omhandler de mest alvorlige formene for omsorgssvikt, er likevel kritikken framsatt mot barneverntjenesten relevant å ta med, da jeg skal se på barneverntjenestens dokumentasjon i evalueringer.

Det har de siste ti årene blitt gjennomført en rekke reformer og endringer i det norske barnevernssystemet. Felles for mange av disse er at de har vært begrunnet i svikt og kvalitetsutfordringer, særlig i det kommunale barnevernet. Dette er utfordringer som er fremkommet gjennom tilsyn, rapportering, statistikk, forskning og utredning (NOU 2023:7. Del 2, kapittel 3.1).

Tidligere studier tyder på at barns rett til medvirkning kan være utfordrende å få til i praksis. Begrunnelsene for ikke å snakke med barna syns å ligge i alderen deres, og at de er for små til å danne seg egne meninger. Det kan se ut som at de aller minste barna ofte blir utelatt fra forskning som omhandler medvirkning. Studiene jeg har tatt for meg, viser at evalueringsarbeid ofte er mangelfullt utført og at dokumentering i barneverntjenestens arbeid har flere forbedringsområder. Min studie tar for seg evalueringsdokumentasjon i kombinasjon med de minste barna. Dette mener jeg er viktig fordi det er en aldersgruppe som kan se ut til å bli forbigått i studier om medvirkning. Dette reiser andre problemstillinger når barna ikke kan snakke og uttale med verbalt språk om det som er viktig for dem. I neste kapittel vil jeg se på noen av områdene innenfor utviklingspsykologien som jeg mener har betydning for de minste barnas mulighet til å medvirke i evalueringsarbeidet til barnevernet.

4.0 Teoretiske perspektiv

I dette kapitlet redegjør jeg for det teoretiske rammeverket for masteroppgaven. Jeg vil i hovedsak bruke utviklingspsykologisk teori om barns utvikling og betydningen av å inngå i dialog med barnet for å forstå dets ønsker og behov. Jeg vil få fram poenget med at også små barn har evne til å bidra inn i en form for dialog med en annen. Daniel Stern har bidratt til økt forståelse for barns tidlige utvikling og betydningen av foreldre-barn-relasjonen. Det handler om hvordan små barn uttrykker seg og hvordan man kan samhandle med små barn, også som barnevernsansatt på hjemmebesøk. Jeg vil også poengtere hvor viktig de første årene er for barnets videre utvikling.

4.1 Utviklingspsykologi

Vi vet at barn kommuniserer og kan delta i sosial samhandling fra de er nyfødte. Ved ansiktet uttrykker barnet følelser, hender og kroppsspråk understreker behov, og gråten blir fort nyansert. Studier viser at spedbarn foretrekker å se på ansikter framfor visuelle mønstre (Frantz, 1963, i Stern 2003, s. 104). Ved å vise spedbarnet ulike bilder, fant Frantz (1963) at spedbarn viste økt interesse jo mer bildet lignet på et menneskeansikt. Barn er i stand til å imitere ansiktsuttrykk (Smith & Ulvund, 1999, s. 65). Spedbarn kan også vise spesiell interesse for menneskestemmer framfor andre lyder med samme tonehøyde og styrke. En nyfødt kan gjenkjenne mors stemme og også ansikt ut fra den karakteristiske ytre konturen av fjes og hårfeste (Smith & Ulvund, 1999, s. 55, Smith, 2019). Et barn er født med kompetanse til å inngå i sosiale relasjoner og har evne til å påvirke sine omgivelser. Samtidig er barnet totalt avhengig av at det er en omsorgsperson der som prøver å forstå og inngår i en relasjon til det (Sjøvold & Furuholmen, 2015, s. 27).

Psykiateren Daniel Stern (f. 1934) er kjent for å ha bidratt til utviklingspsykologiske modeller med utgangspunkt i spedbarnsforskning. Han snakker om barns utvikling av selvopplevelse og deler dette opp i ulike faser. Den første kaller han det gryende selvet. Dette skjer i perioden hvor barnet er nyfødt og fram til omtrent 3 måneder. Stern mener at barn i denne alderen aktivt former et gryende selv (Stern, 2003, s. 101). I denne perioden av barnets liv er det regulering av prosesser det mest sentrale. Tidlig regulering kan deles i fire områder; fysiologiske prosesser, motorikk, tilstander og sosial kontakt. Regulering av sosial atferd starter så smått i 2-3 måneders alderen. Det handler om kapasitet til å opprettholde våkne perioder og kunne være oppmerksom på visuelle og auditive

stimuli (Sjøvold & Furuholmen, 2015, s. 42). For at barnet skal videreutvikle sin medfødte sosiale kompetanse, må omsorgspersonene møte barnet med sitt ansikt og blick. Intuitiv foreldreatferd vil da være å vise et ansikt som er overdrevent åpent, vennlig og inviterende (Sjøvold & Furuholmen, 2015, s. 43, Stern, 2003). Det lille barnet i møte med en barnevernsansatt vil være kapabel til å være i sosial kontakt allerede fra fødsel av. Jo flere uker som går, jo mer vil barnet være i stand til å opprettholde oppmerksomhet mot den ansatte, gitt at barnet møtes av sensitive foreldre utenom disse kontaktpunktene med barneverntjenesten. Allerede her vil det potensielt være mulig å skjelne begynnende skjevutvikling hos barnet. Sosial kontakt i kombinasjon med øvrige omsorgsbetingelser vil ha betydning.

Det meste av foreldrenes tid barnets første to måneder går med til å regulere og stabilisere perioder av søvn/ våken tilstand, skille dag og natt og sult/ metthet (Stern, 2003, s. 106). Barnets arbeid med å spise og sove følges vanligvis opp av sosial atferd hos foreldrene; vugging, berøring, trøsting, prat, sang, lyder og mimikk. Dette skjer som reaksjon på spedbarnets atferd, som også hovedsakelig er sosial, slik som å gråte, vise misnøye, smile og stirre (ibid, s. 107). Foreldrene er kanskje mest opptatt av resultatet i slike situasjoner, det praktiske formålet, og legger ikke så godt merke til den sosiale interaksjonen som skjer. Foreldre ser ofte på sitt barn som både et fysiologisk system som må reguleres, men også som et forholdsvis utviklet menneske med subjektive erfaringer, sosiale følelser og en fornemmelse av selvet som er i ferd med å vokse fram, hvis den ikke allerede er på plass. Mye av reguleringen i de første månedene i et spedbarns liv foregår ved hjelp av en gjensidig utveksling av sosial atferd (ibid, s. 108). Barnets kapasitet til å «samtale» med den barnevernsansatte kan vise seg i interesse for blikkontakt og smil. Atferden til barnet i samhandling med både foreldre og den ansatte kan si noe om hvordan barnet har det og forventninger til at dets behov blir møtt av foreldrene. Medvirkning kan tenkes å være at barnevernet må tolke om barnets atferd tilsier at det får det den trenger fra foreldrene i forhold til de veiledningsmålene som gjelder for det aktuelle barnet.

Stern kaller det andre utviklingstrinnet mot selvopplevelse for kjerneselvet. Dette er perioden spedbarnet er omtrent mellom to og seks måneder. Barn begynner å se antydninger til mønster i samspill og gjentatte hendelser, og kjerneselvet oppstår.

Spedbarna er ikke bare mer sosiale, mer oppmerksomme og mer regulerte – de ser ut til å tilnærme seg mellommenneskelige forhold på et organisert vis. Dette gir inntrykk av at de nå har en integrert oppfatning av seg selv som atskilte og enhetlige vesener med kontroll over

sine egne handlinger, at de eier sine egne følelser, at de har en oppfatning av kontinuitet og av andre mennesker som distinkte og separate aktører. (Stern, 2003, s. 134)

På dette stadiet er barnet mye mer våken og klar for sosial kontakt og interaksjon med en voksen. På et hjemmebesøk vil det kanskje være naturlig at den barnevernsansatte legger seg ned på gulvet med det lille barnet og følger det som fanger barnets interesse.

Det tredje utviklingstrinnet i Sterns teori handler om fornemmelsen av et subjektivt selv – når spedbarnet oppdager at det har et sinn og at andre mennesker også har et sinn (Stern, 2003, s. 191). Stern mener at spedbarn mellom sjuende og niende levemåned litt etter litt får den betydningsfulle erkjennelsen at indre subjektive opplevelser kan deles med andre (ibid, s. 191). Dette kan være en intensjon om å handle, en følelsestilstand eller et oppmerksomhetsfokus (ibid). På dette utviklingstrinnet kan den barnevernsansatte oppdage spesielle trekk ved barnet og sosial kontakt vil kanskje være enklere. Barnet er mye mer våkent og oppmerksom, og det vil være større sannsynlighet for at barnet er våkent under hjemmebesøket. Barnet evner kanskje i noen grad å gi uttrykk for interesser, vansker og styrker, som igjen kan si noe om det er behov for at tiltakene skal endres på noe vis. Dersom barnet utvikler seg aldersadekvat, er det kanskje ikke behov for det, men hvis det viser vansker på noe område, kan det være nødvendig å gjøre forandringer.

Den tidlige utviklingen og kommunikasjonen foregår gjennom et «følelssespråk». De to siste selv-områdene til Stern er språklige, og reguleringen skjer der gjennom verbalt språk. Dette kaller han fornemmelsen av et verbalt selv (Stern, 2003).

Stern sine teorier er viktige fordi det forteller oss hvor tidlig og avgjørende kommunikasjon, samspill og relasjoner, selv i før-språklig alder, er for utvikling av selvet og utvikling av relasjoner. Barnet medvirker og påvirker i kontakt med andre. Å være i kontakt, bli forstått og føle tilhørighet er helt grunnleggende for god psykiske helse. Jeg mener dette er relevant i forhold til min problemstilling, fordi det sier noe om hvor tidlig barn kan medvirke og gjensidig påvirke andre. Utviklingen til barn skjer svært raskt de første årene, og de små barna har et bidrag å komme med i samspill med andre. Femti år med moderne spedbarnsforskning har dokumentert at nyfødte og barn i de første levemånedene eier et betydelig repertoar av integrerende kapasiteter (Smith, 2019). Beskrivelsene jeg har kommet med, er de positive og de som vi ønsker at skal skje – og det gjelder ikke alle barn. Barn kan bli utsatt for dysfunksjonelle samspill og ulikheter i relasjon til forskjellige omsorgspersoner.

Dette kan kanskje gjelde en del av de barna som har kontakt med barneverntjenesten, da det er en bekymring for barnet som ligger til grunn for at de mottar hjelp.

Hart (2009) legger vekt på at den menneskelige hjernen utvikler seg fra fosterlivet og til langt ut i voksenlivet. Den har sin vekstspurt fra før fødselen og til de første par år etter fødselen (Hart, 2009, s. 28). Hjernens er formbar og er konstruert for å modnes gjennom erfaringer. Tilstrekkelig omsorg gjør det mulig for hjernen å utvikle en høyere grad av selvregulerende ferdigheter, som i siste instans medfører utvikling av empati, selvrefleksjon og utfoldelse av kreative evner (Hart, 2009, s. 26). Hart (2009) skriver videre at hjernens utvikling hele tiden kan påvirkes og forandres av nye erfaringer. De ytre stimuliene er med på å bestemme hvilke hjerneforbindelser som styrkes og hvilke som hemmes. De forbindelsene som hyppigst blir aktivert, bevares og utvikles (Hart, 2009, s. 27). Tidlige livserfaringer og samspill med andre har derfor stor betydning for hvordan hjernen til slutt «ferdigstilles». Dette argumenterer for at de minste barna trenger å bli møtt og sett i relasjon med andre for å utvikle seg på en god måte. Utviklingen av hjernen skjer raskt og barnets første levetid er en svært betydningsfull periode. Med optimale omsorgsvilkår vil barnet utvikle seg «som det skal», men i motsatt tilfelle kan det skade barnets videre utviklingsløp. Fokus på de minste og betydningen av å sette inn riktig hjelp fra et tidlig stadium kan være avgjørende for resten av livet.

I foreldreomsorg er en viktig komponent å forsøke å forstå hvordan barnet tenker for å kunne møte dets behov. Brantzæg et al. (2013) bruker uttrykket «å se barnet innenifra og seg selv utenifra» for å forklare begrepet *mentalisering*. For at barn skal kjenne på trygghet, mener Brandtzæg et al. at det er viktig at barna blir forstått og tatt på alvor (Brandtzæg et al, 2013, s. 24). Det dreier seg om at vi alltid fortolker hverandre. Det omfatter det å forstå seg selv og andre. Dette henger tett sammen med å regulere barnets emosjoner (ibid.). Skårderud og Sommerfelt (2008) skriver at «'mentalisering' viser til fenomener som angår absolutt alle, og er et samlebegrep om implisitt og eksplisitt å fortolke egne og andres handlinger som meningsfulle ytringer av indre liv, eksempelvis behov, ønsker, følelser og fornuft» (Skårderud & Sommerfelt, 2008). God mentaliseringskompetanse er viktig ikke bare for foreldre, men også for den barnevernsansatte. Det handler om å se og forstå barns indre verden. Det handler om å forstå barnets mentale og emosjonelle tilstander. Det handler om å gjøre korrekte tolkninger av barnets indre tilstand og intensjoner, og bruke denne forståelsen til å handle i tråd med barnets behov, eller sørge for at foreldrene settes i stand til dette (Søderstrøm & Skårderud, 2009, s. 57). Jeg argumenterer for at det er avgjørende at den barnevernsansatte selv har gode mentaliseringsevner og forstår viktigheten av mentalisering når den skal søke å få tak i barnets

stemme, og også når man veileder foreldre. For å virkelig forstå et barn, må man kunne se barnet innenfra, og de voksne utenfra. Det har også betydning når man skal la barnet medvirke og uttrykke sine meninger uten ord – andre må forstå kroppsspråk og intensjoner på dine vegne.

Sjøvold og Furuholmen (2015) vil vise hvordan man kan lytte til sped- og småbarns stemmer med utgangspunkt i utviklingspsykologi, traumeforståelse og tilknytningsteori, og foreslår å innhente det barnet ikke kan uttrykke verbalt gjennom standardiserte verktøy for observasjoner, undersøkelser og analyse. I barneverntjenesten er det flere som benytter seg av WMCI⁷, Crowell-prosedyren⁸, ASQ⁹ og ASQ-SE¹⁰ i utredningsarbeid gjennom undersøkelser og for å kartlegge hvilke hjelpetiltak som kan være mest hensiktsmessige for det enkelte barn og familie.

Sameroff (1993) argumenterer for at «transactional models consider the interplay between child and context across time, in which the state of one affects the next state of the other in a continuous dynamic process» (i Zeanah, 2009, s. 81). Barn og omsorgsmiljø påvirker hverandre gjensidig og endrer hverandre over tid. Utvikling er en prosess der barnet endres i samspill med sine omgivelser, samtidig som de med sine individuelle karakteristika også påvirker og endrer omgivelsene (Sjøvold & Furuholmen, 2015, s. 23). I en slik transaksjonsprosess, kan de som møtes ha ulike temperament, og det har innvirkning på «dialogen».

«Helt fra fødselen av har barnet sin egen måte og møte verden på, noe som vanligvis betegnes som temperament. Temperament omfatter både graden av aktivitetsnivå, oppmerksomhetsevne og selvregulering og måten barnet reagerer på og mestrer forandringer på» (Hart, 2009, s. 103). Hart (2009) skriver videre at barnets temperament og miljøet omkring, inngår i et samspill og påvirker hverandre. «Barnets temperament påvirker omsorgspersonene og får dem til å inngå i et ganske bestemt samspill med nettopp dette barnet. Omsorgspersonen bringer sitt temperament og sin måte å møte barnets temperament på inn i spillet» (Hart, 2009, s. 103). Dette er årsaken til at søsken er ulike selv om de har vokst opp i samme hjem, og med de samme foreldrene. Foreldre behandler

⁷ WMCI – Working model of the Child Interview. Et intervju utviklet av Zeanah og Benoit. Brukes for å kartlegge foreldres indre arbeidsmodeller av sine barn.

⁸ Crowell-prosedyren er en strukturert samspillsobservasjon av barn i alderen 1-5 år.

⁹ ASQ – Ages and Stages Questionnaires. Spørreskjema for å kartlegge barns utvikling på ulike alderstrinn.

¹⁰ ASQ-SE – Ages and Stages Questionnaires; Social-Emotional. Spørreskjema som er et supplement til ASQ. Omhandler sosiale og emosjonelle tema i barnets utvikling.

barn forskjellig fordi alle har ulike temperament i en eller annen grad – også de voksne. Selv om foreldre behandlet sine barn likt, ville barns forskjellige temperamenter gi forskjellige erfaringer. I et hjem med to foreldre og flere barn, utgjør dette mange ulike kombinasjoner av temperament som møter hverandre. Transaksjonsmodellen og menneskers temperament vil også ha betydning på når barneverntjenesten samspiller med barn, eller foreldrene, på et hjemmebesøk eller på et evalueringsmøte. Hvordan et barn «svarer» barnevernsarbeideren og får responser fra ham eller henne, vil ikke gi en endelig fasit på hvordan barnet evner å medvirke i en «samtale» eller formidle synspunkt i effekten et hjelpetiltak har på barnet. Det kan si noe om hva barnet har av forventninger i et samspill med en annen, og hvordan barnets personlighet er. På bakgrunn av dette, vil jeg derfor argumentere for at barnevernsarbeideren må møte barnet flere ganger for å finne fram til barnets kapasiteter og begrensinger, og bli kjent med det lille barnet. Dette argumentet får jeg støtte i fra Havnen et al. (2020) som begrunner at på lik linje med eldre barn, er det også for de minste barna best at barnet er trygge på og kjenner til den som er sammen med dem (Havnen et al., 2020, s. 61). For at de små barnas reelle signaler og behov skal kunne komme til uttrykk, bør barneverntjenesten legge til rette og trygge barnet. For at spedbarn skal oppleve trygghet i møtene, bør barnet være forberedt på det som skal skje. Forutsigbarhet kan tilstrebes gjennom bruk av tid, rammer, hyppighet og innhold i møtepunktene. Barnet kan trygges for eksempel ved at en person som barnet kjenner deltar sammen med barnet (Bufdir, 2023).

Smith og Ulvund (1999) Har i sine studier og teorier vektlagt barns språkutvikling. De tar opp hvor tidlig barn begynner å forstå og bruke ord. De fleste barn begynner ikke å si sine første ord før de er rundt ett år, likevel er det vanlig at de kan reagere på ord lenge før dette (s. 348). Etter 18-måneders alder er det mange barn som har lært seg flerordsytringer og klarer kombinere ordene riktig (Smith & Ulvund, 1999, s. 362; Norsk helseinformatikk, 2022). Dette er et argument for at barneverntjenesten også kan samtale med de små barna, selv om de bare kan uttrykke seg i begrenset grad.

5.0 Metode og datainnsamling

Forskningsprosessen består av ulike faser med det mål å få svar på en problemstilling. Først vil jeg presentere hermeneutikken, fortolkningsvitenskapen som filosofi og vitenskapelig metode, men også som en sentral inngang for å forstå kommunikasjon og interaksjon mellom foreldre og barn, mellom barnevernsarbeideren og barnet, og mellom forskeren og den skrevne teksten. Deretter vil jeg presentere valg av metode og utvalg av informanter, så vil jeg si noe om gjennomføringen av dette forskningsprosjektet. Videre vil jeg si noe om innholdet i datamaterialet mitt og til slutt vil jeg gi en drøfting av metoden jeg har valgt.

5.1 Hermeneutikk som vitenskapsteoretisk ramme

I denne oppgaven bruker jeg hermeneutikken som et vitenskapsteoretisk utgangspunkt for de metodiske valgene. Det er imidlertid på sin plass at fortolkning er helt sentralt i oppgavens tematikk, nemlig hvordan fortolker og forstår barnevernsarbeideren de minste barnas uttrykk når de skal vurdere hvilke tiltak som bør settes inn, og hvordan jeg som forsker tolker det jeg leser. En hermeneutisk tilnærming innebærer at jeg reflekterer over hvordan jeg forstår og tolker de barnevernansatte og hvilken mening jeg tolker inn i tekstene. Dette vil jeg si mer om under drøfting av metode.

Hermeneutikk kommer fra det greske *hermeneuein*, som betyr å tolke eller fortolke. Den betegner en sammensatt tradisjon av teorier om nettopp fortolkning og forståelse (Thomassen, 2006, s. 157). Hermeneutikken framhever betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende. Hermeneutikken bygger på prinsippet om at mening bare kan forstås i lys av den sammenheng det vi studerer, er en del av (Thagaard, 2018, s. 37). En hermeneutisk prosess er en fortolkende prosess, og innebærer at vi leser sammenhenger inn i de konkrete observasjonene vi gjør (Repstad, 2019, s. 121). Mine data består av tekst og i diskusjonsdelen av oppgaven vil jeg tolke de funnene jeg har trukket ut fra mitt materiale. Målet er å oppnå en dypere forståelse av meningen i teksten.

Geertz (1973) fremhever at et mål for forskeren kan være å gi en «tykk» beskrivelse. En slik beskrivelse gjengir det som observeres, men inkluderer samtidig utsagn om hva de personer vi

studerer kan ha ment med sine handlinger, hvilke fortolkninger de gir og den fortolkningen forskeren har. Denne beskrivelsen inneholder altså et meningsaspekt (i Thagaard, 2018, s. 37). I diskusjonsdelen vil jeg gi mine tolkninger av det jeg trekker ut fra datamaterialet, og si noe om hva jeg forstår og tolker funnene mine.

Hans-Georg Gadamer var en tysk filosof som spesielt er kjent for sine sentrale bidrag innen hermeneutikk. Gadamer fremhever at all mening og all forståelse er strukturert av en ikke bevisst forforståelse. Det er bare på bakgrunn av en forståelse vi allerede har, at vi kan gripe en mening, også i det nye som møter oss (Thomassen, 2006, s. 86). Gadamer mente at alle mennesker bringer sin forståelseshorisont med inn i enhver forståelsesprosess. Forståelseshorizonten består av absolutt alle de holdningene og oppfatningene man har, både bevisste og ubevisste. Forståelse av tekst eller handlinger begynner aldri i et vakuum, men springer ut fra den individuelle, nasjonale, kulturelle arv og bakgrunn forskeren har med seg. Valg av tema til denne masteroppgaven og tema som tas opp i diskusjonsdelen, skjer på bakgrunn av min interesse for emnet, hva som er av betydning på barnevernsfeltet i tidsepoken oppgaven skrives i (2023-2024) og hva andre rundt meg har gjort før. Den som forstår noe, begynner også alltid med en forforståelse. Forforståelsen representerer den forståelsen man tar med seg inn i tolkningsarbeidet (Gilje, 2019, s. 155). "Det er naivt å tru at vi kan møte verda utan føresetnader av noko slag" (ibid.). Malterud (2017) skriver at forforståelsen ofte er en sentral faktor for motivasjonen til å sette i gang med forskning rundt et bestemt tema (s. 45). Videre advarer hun mot at forforståelsen kan gi forskeren skylapper som begrenser hva man fokuserer på i forskningsarbeidet (ibid., s. 45). Min egen forforståelse springer ut fra flere års arbeid med nettopp evalueringsdokumenter. Jeg vet noe om hva det vil si å skrive disse, og hvor lite prioritert oppgave dette er i dokumentasjonsarbeidet. Det er vanskelig å få det ryddig og pent, og det er ofte man ikke får evaluert alle punktene på en god måte av mange ulike årsaker. Arbeidspress gjør også at annen dokumentering blir ansett som viktigere å formulere på en god måte. Jeg har nok også en tanke om at andre barneverntjenester nedprioriterer dette. I tillegg har jeg et blikk for de minste som jeg ikke deler med alle mine ansatte, både fordi jeg har en videreutdanning knyttet til de miste barna og fordi jeg har jobbet særlig med de yngste barna over flere år.

Fangen (2010) skriver om at hermeneutikken kan innebære fortolkninger på ulike nivå. Fortolkninger av første grad er når forskeren selv er deltaker og fortolker det som skjer. Forskerens tolkninger er knyttet til kommunikasjonen med deltakerne. På dette nivået fortolker deltakerne i felten sin livssituasjon på linje med forskeren. Fortolkninger av annen grad beskriver Fangen som å avdekke

handlingens symbolske betydning. Vi fortolker deltakerens fortolkning av sin situasjon. Dette nivået av fortolkninger uttrykker forskerens fortolkninger av en virkelighet som allerede er fortolket av deltakerne. Tolkningene bygger på deltakerens egen forståelse, men går videre ved å trekke inn et nivå som gjenspeiler forskerens teoretiseringer (Fangen, 2010, s. 211-213). I diskusjonsdelen av denne oppgaven kommer jeg til å fortolke av annen grad. Dataene mine er skriftlige dokumenter, skrevet av en ansatt i kommunal tjeneste etter møter med andre mennesker. Mine funn blir derfor fortolkning av andres fortolkning.

Den hermeneutiske sirkel betegner hvordan forståelsen utvikler seg gjennom en stadig bevegelse fram og tilbake mellom helhet og del i det materialet vi søker å forstå. Ved å forstå delene, utvides forståelsen av helheten. Denne nye forståelsen av helhet vil i sin tur virke tilbake på og bestemme hvordan de enkelte delene av teksten, eller handlingen, videre fortolkes. Det er en stadig bevegelse fram og tilbake fra helhet til del og fra del til helhet, i en vekselvirkning hvor helhet og del gjensidig betinger hverandre (Thomassen, 2006, s. 91-92). Denne spiralbevegelsen gir mulighet for en kontinuerlig utdypning av meningsforståelsen (Repstad, 2019, s. 121). Jeg tenker at ved gjennomgang av datamaterialet og ved bruk av tematisk analyse, vil jeg trekke ut noen tema som jeg vil fordype meg litt i, før jeg oppsummerer til slutt for å vise til en helhet i funnene.

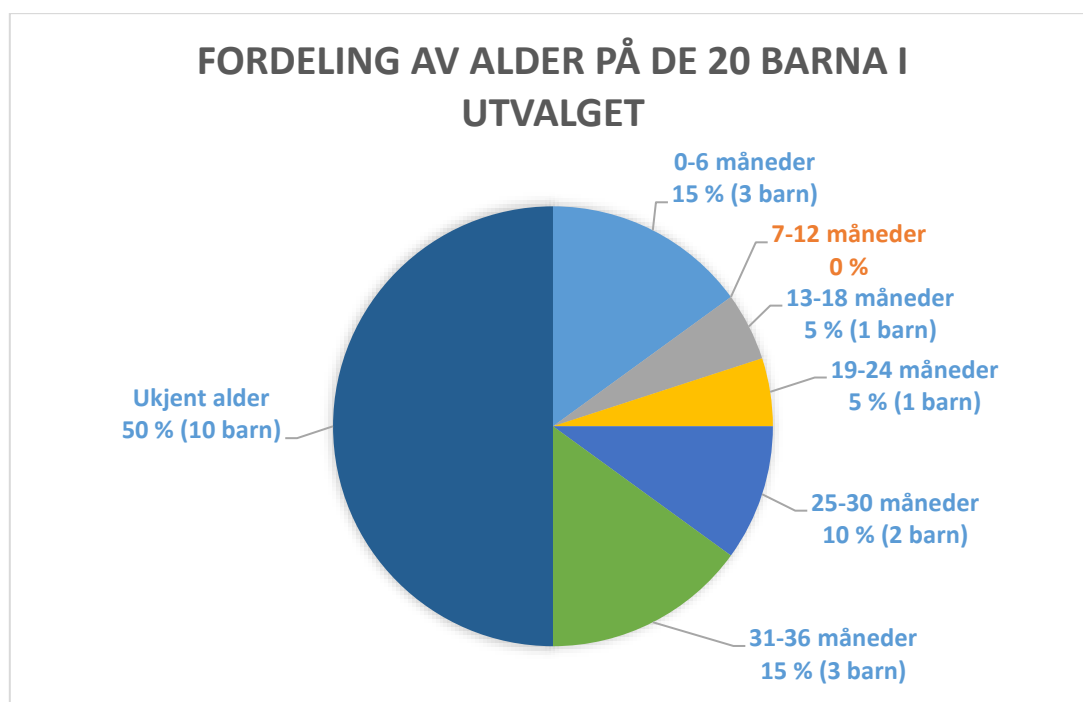
Skaarderud og Sommerfelt (2008) skriver i sin kronikk at «det er et grunnleggende menneskelig trekk at vi fortolker hverandre. Vi erfarer andres handlinger og fortolker så følelser, tanker og intensjoner bak disse handlingene» (Skaarderud & Sommerfelt, 2008). Dette gjør vi når vi møter andre, og dette gjør vi når vi leser evalueringsdokument.

5.2 Utvalg og rekruttering

I denne oppgaven har jeg brukt kvalitativ metode. Kvalitativ metode kan benyttes for å beskrive og analysere karaktertrekk ved de fenomenene som studeres (Malterud, 2002). I min oppgave består datamaterialet av skriftlige dokumenter fra barneverntjenestens evaluering av hjelpetiltak. Kvalitativ metode brukes for å beskrive nyansene i det sosialfaglige arbeidet som gjøres i veiledningsarbeidet med foreldre. Metoden omfatter strategier for systematisk innsamling, organisering og tolkning av tekstlig materiale fra for eksempel evalueringer (Thagaard, 2018).

Jeg kontaktet ledere ved ulike barneverntjenester og ba om å få anonymiserte evaluering dokumenter. Jeg sendte et skriftlig vedlegg der jeg beskrev hensikten med mitt forskningsprosjekt, min foreløpige problemstilling og hva jeg ville bruke dokumentene til. Jeg ba også om at de eventuelt merket dokumentene dersom de sendte meg mer enn ett evaluering dokument på samme barn, slik at jeg ville forstå om evalueringene omhandlet ett eller to barn. Flere tjenester hadde anledning til dette, og andre hadde ikke. Jeg ba ikke om å få slike dokumenter fra barneverntjenesten Øst i Agder, da dette er mitt arbeidssted. Dokumentene ble sendt meg enten i posten eller via epost.

Datagrunnlaget mitt bygger på 20 evalueringsskjemaer fra fem ulike barneverntjenester i Norge. Jeg mottok ytterligere 2 evalueringsskjema, men barnas alder var over 3 år. Disse skjemaene er utelatt fra analysen. Evalueringene omhandler 13 forskjellige barn i aldersspennet 4 måneder til 3 år. Jeg har en, to eller tre forskjellige evalueringer for samme barn. Jeg fikk skjemaene ferdig anonymisert, men de inneholdt opplysninger om kjønn. Barnets kjønn er ikke av betydning i oppgaven, så jeg omtaler derfor barna som «hen». Se tabell 3 for oversikt over alderen til barna i utvalget.



Tabell 3: Oversikt over barnas alder

Noen av evalueringsdokumentene jeg har mottatt følger tjenestestedets mal. Denne kan variere noe i form og innhold da det ikke følger noen spesifikk mal. Det finnes ikke en nasjonal mal utviklet for evalueringer, men dette er noe den enkelte barneverntjeneste utarbeider selv. Evalueringene i mitt utvalg ligner hverandre. De fleste bruker et oppsett med overskrift tilsvarende «evaluering», beskrivelse av hvem som er til stede i evalueringsmøtet, møtedato, hovedmålet for tiltaket (plan for barnet), delmål for å oppnå hovedmålet, beskrivelse av type tiltak, formuleringer av tegn på måloppnåelse, vurdering og konklusjon. Som eksempel inneholder de fleste av dokumentene som hovedmål at «barnet har en stabil og trygg omsorgssituasjon». Delmål kan da være at barnet har rusfrie foreldre, barnet har et godt samspill med sine foreldre og barnet går i barnehagen. Tiltakene rundt barnet kan da være at foreldre avlegger rusprøver, foreldrene får veiledning i foreldrerollen med fokus på emosjonell omsorg, barneverntjenesten dekker utgifter til barnehage og rusprøver, samt at familien har samarbeid med andre instanser som barnehage og helsestasjon.

Noen få av evalueringsdokumentene jeg mottok er ført som journalnotat eller møterefertat, og inneholder derfor utydelig oversikt over målene og tiltakene for arbeidet, eller de mangler informasjon om dette i sin helhet.

Tiltakene som er igangsatt i mitt datagrunnlag er tiltak for å styrke foreldreferdigheter, tiltak for å styrke barnets utvikling, samt tilsyn og kontroll.

Kriterier for mitt datamateriale var at det var ferdigstilte evalueringsskjema av hjelpetiltak som gjaldt barn mellom 0-3 år der omsorgspersonen(e) mottok foreldreveiledning fra barneverntjenesten. Det var ønskelig med evalueringer i nær fortid, så jeg oppfordret til at skjemaene var skrevet innenfor det siste året. Hensikten med dette var å ha så nylig oppdatert kunnskap og praksis som mulig, da masteroppgaven ble skrevet i overgangen mellom ny og eldre barnevernlov – og alt som da følger med det. De fleste av evalueringsdokumentene jeg har mottatt, er skrevet før ny barnevernlov ble ikraftsatt januar 2023.

Bare halvparten av barna i utvalget kunne jeg med sikkerhet fastslå alderen på. At barnas alder ikke er oppgitt, kan ha å gjøre med at skjemaene er anonymiserte. Jeg kan lese ut fra disse dokumentene at barna er i barnehagealder, men jeg kan ikke mer enn sannsynliggjøre at barna er under 3 år. Tross

skriftlig og muntlig instruksjon til barneverntjenestene jeg kontaktet for å få tak i dokumenter om hvem som var i målgruppen, mottok jeg to evalueringsskjema utenfor målgruppen min. Kan jeg da utgå fra at resten av barna i utvalget er innenfor det aldersspennet jeg har bedt om at de skal være? Dette kan jeg ikke vite med sikkerhet, men jeg antar at de er det utifra andre opplysninger som framkommer i dokumentene – som språkutvikling, beskrivelser av familien og tiltakene. Alle de barna jeg ikke kjenner alderen til, er i barnehagealder.

I de tilfellene hvor kontaktperson i barneverntjenesten samhandler med ansatte enten i «avdeling for spesialiserte tiltak», «PMTO», «miljøterapeut» eller «tiltaksteam», vil jeg heretter bruke samlebetegnelsen «tiltaksteam» for å forenkle for leseren. Slik jeg har forstått det, er disse egne team ansatt i barneverntjenestene.

5.3 Type tiltak og barnas alder

Alle evaluering dokumentene omhandler barn som har tiltak «foreldreveiledning» på litt ulike måter. Foreldreveiledning handler om å få veiledning i rollen som foreldre – i relasjon til barnet. Dette tiltaket fordrer deltakelse fra barna og var derfor ett av kravene jeg stilte da jeg innhentet evaluering dokumentene. I mine data er dette tiltaket («foreldreveiledning») både beskrevet som råd og veiledning, miljøterapeut i hjemmet, parent management training Oregon (PMTO)¹¹, child-parent psychotherapy (CPP)¹², parenting young children (PYC)¹³ og «Sammen på vei».¹⁴ Ut fra dataene har jeg sett at dette er tiltak barneverntjenesten selv står for, gjerne i form av eget tiltaksteam som tilbyr ulike former for foreldreveiledning. Siden de som utfører foreldreveiledningstiltaket er ansatt i barneverntjenesten, skiller jeg ikke mellom kontaktperson og tiltaksteam.

¹¹ PMTO er et lavterskeltilbud til foreldre som har barn i aldersgruppen 3-12 år som viser atferdsproblemer. <https://www.pmt.no/>

¹² CPP er en relasjonsbasert og traumeinformert behandlingsmetode for sped- og førskolebarn. <https://www.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/foreldrestotte/foreldrestottende-tiltak/cpp/>

¹³ PYC er et foreldreveiledningsprogram som egner seg til veiledning av foreldre med behov for konkret, individuell og hjemmebasert veiledning og støtte, for å styrke samspill og omsorgskompetanse for barn. <https://pyc.no/>

¹⁴ Sammen på vei er et frivillig oppfølgingsprogram for kvinner med sammensatte utfordringer som skal bli mor for første gang. <https://sammenpavei.no/>

De andre tiltakene som barna i utvalget mitt har er ruskontroll av foreldre, økonomisk dekning av barnehageplass, økonomisk veiledning, samarbeid med andre instanser, samvær med tilsyn, uanmeldte hjemmebesøk, institusjonsopphold, familieråd og midlertidig frivillig plassering. Se tabell 4 under.

Type tiltak fra barneverntjenesten	Antall barn med tiltaket N=20
Råd og veiledning	20
Økonomisk hjelp	4
Samarbeidsmøter/ ansvarsgrupper	9
Ruskontroll	4
Tilsyn (ved samvær eller uanmeldte hjemmebesøk)	3
Familieråd	1
Frivillig, midlertidig plassering ut av hjemmet	1
<i>Andre tiltak fra øvrige i hjelpeapparatet</i>	8

Tabell 4: Oversikt over tiltak

10 av evalueringene oppgir ikke alder på barnet. Noen av disse evalueringene gjelder for samme barnet, men er fra ulike tidspunkt. Det er snakk om 6 ulike barn jeg ikke vet hvor gamle er. Ut i fra opplysninger i dokumentet, vet jeg at de ikke er eldre enn barnehagealder. I

evalueringedokumentene til åtte av disse barna, er det oppgitt at de går i barnehage, ett barn skal snart søkes inn i barnehage og det siste barnet i denne gruppen mottar tiltak som er for barn i aldersgruppen 0-5 år (CPP).

5.4 Tematisk analyse

Kvalitative data er nedtegnede erfaringer som beskrives best med ord (Johannessen et al., 2018, s. 22). En analyse er en spørsmålsdrevet prosess der man leter i data etter svar på spørsmål (ibid.). Jeg

har valgt å analysere mine data som en spørsmålsdrevet prosess, der jeg skal svare på oppgavens problemstilling. For å komme dit, har jeg valgt å analysere funnene mine ved hjelp av tematisk analyse. Det er en fleksibel tilnærming, og passer godt med min kvalitative analyse. Braun & Clarke (2006) har laget en modell med seks steg for å analysere data (Six Step Data Analysis Process). Johannessen et al. (2018) har forenklet denne modellen til å omhandle fire faser og det er denne jeg vil jobbe videre med i denne oppgaven (s. 282).

Den første fasen er forberedelsene – der man skaffer til veie og får oversikt over data. Allerede her har min hermeneutiske prosess kommet i gang; jeg har gjort meg opp noen tanker om tema for oppgaven, innhenting av datamateriale og hvordan det kan komme til å være utført. Jeg har jo selv erfaring med denne type arbeid i barneverntjenesten og slike forespørsler fra studenter som trenger hjelp til masteroppgaver. Jeg stiller med en forforståelse som jeg tar med meg inn i tolkningsarbeidet (Gilje, 2019). Jeg kontaktet flere forskjellige barneverntjenester, med unntak av der jeg selv jobber, og ba om hjelp til å få tak i evalueringsdokumenter fra dem. Flere av de jeg var i kontakt med var positive, men ikke alle hadde anledning til å bidra.

Da jeg så mottok evalueringsskjemaene, fortsatte den hermeneutiske prosessen – jeg møtte teksten for første gang med mine forventninger og antakelser – jeg la merke til noe, bagatelliserte kanskje noe annet. I følge Fangen (2010) var jeg her i gang med fortolkninger av annen grad, der jeg fortolker deltakerens (kontaktpersonens) fortolkning av sin situasjon i møtet med familien (s. 211-213). Jeg gjorde meg mange tanker om hva som kunne ligge bak det som var skrevet ned. Jeg var rett tilbake i møter med familier for å evaluere hjelpetiltak, slik jeg har gjort mange ganger.

Jeg så over anonymiseringene som var gjort av barneverntjenestene, og fjernet tjenestenes logo slik at jeg ikke skulle kunne identifisere enheten de kom fra. Jeg stokket om på dokumentene, men passet på å holde sammen de som omhandlet samme barn. Jeg leste over flere ganger, og fikk et inntrykk av innholdet.

Den neste fasen er koding. Det handler om å fremheve og sette ord på viktige poenger i dataene våre (Johannessen et al., 2018, s. 284). Jeg så over ett og ett dokument og fant ulike poenger jeg synt var viktige og markerte disse. I det videre arbeidet skrev jeg ned stikkord fra tekstene og gjorde meg

flere tanker og refleksjoner over funnene mine. Denne prosessen gjorde jeg flere ganger slik at jeg til slutt endte opp med å kunne sammenligne innholdet i dokumentene. Her var jeg i gang med den hermeneutiske sirkelen – jeg så på deler av skriften i dokumentene, utvalgte temaer, og min forståelse av helheten ble utvidet. Den nye forståelsen av helhet, ga meg nye tips til hvilke andre deler av teksten jeg ble interessert i og fortolket i det videre arbeidet (Thomassen, 2006).

Johannessen et al. (2018) skriver at tredje steg i tematisk analyse er kategorisering. Det innebærer å sortere data i mer overordnede kategorier, også kalt temaer (s. 295). Mitt arbeid med dette punktet førte til at jeg delte opp dataene i kategoriene etter spørsmål; har barneverntjenesten faktisk sett barnet i den aktuelle perioden?, hvilke beskrivelser finner jeg om barnet under foreldreveiledningstiltaket?, hvilke beskrivelser finner jeg om barnet under de øvrige tiltakene?, samt hva tar opp hovedfokus i hver evaluering? Etter jeg hadde sett over datamaterialet mitt flere ganger, forsto jeg at det ble for vanskelig å dele opp materialet ved å skille mellom «foreldreveiledningstiltak» og «andre hjelpetiltak» fordi for mange av evalueringsskjemaene sammenblandet tiltakene, det var vanskelig å skille generelle beskrivelser fra det tiltaksplanen sa skulle evalueres og flere av dokumentene var ført som øvrig journal (møtereferat og journalnotat). Den skriftlige dokumentasjonen var for lite konkret til at jeg klarte få svar på de spørsmålene jeg først stilte, så jeg endret på temaene. Min forståelse av delene, ga meg en ny, hermeneutisk forståelse av helheten, og jeg forandret mine tema for analysedelen til å omhandle hvordan de yngste barna blir usynlige i arbeidet med evalueringer, barneverntjenestens dokumentasjonspraksis, barneverntjenestens fokus på helheten i barneomsorg og hvordan man kan forsøke å fremme barns medvirkning i arbeidet med hjelpetiltak og dokumentasjon av evalueringer.

Det siste steget er rapportering – det å skrive fram temaene og deres innhold i resultatdelen i oppgaven (Johannessen et al., 2018, s. 301). Strukturen i oppgaven har blitt til etter jeg sorterte resultatene mine etter å ha studert dem og sammenlignet funn fra datamaterialet. Det gjorde jeg gjennom flere omganger, da nye tema ga meg ny innblikk i materialet. Jeg har endret mye fra start til slutt, som følge av at jeg fikk ny informasjon og tanker underveis. Dette henger også sammen med den hermeneutiske sirkelen, der de ulike temaene i oppgaven ga meg ny forståelse av helheten. Jeg lar det mest framtrædende funnet komme først og få ta størst plass i analysedelen (de usynlige barna). Videre har jeg sortert etter en prioritering av betydning, etter mitt skjønn, for å kunne svare på problemstillingen min. Dette har vært en prosess jeg har jobbet med hele veien gjennom analysen.

Jeg kontaktet seniorrådgiver Anne Sofie Lofthus ved høgskolen i Lillehammer etter anbefaling fra min veileder for å høre om behovet for å søke Sikt Personverntjenester om mulighetene til å innhente evalueringsskjema i forkant, samt drøftet dette med min veileder Kerstin Söderström. Det var ikke nødvendig, så sant dokumentene var anonymiserte, også for tredjeparts opplysninger. Jeg ringte til og sendte de aktuelle barnevernslederne et vedlegg på epost som beskrev masteroppgavens forskningsspørsmål, hensikten med opplysningene jeg ba om og hvordan jeg skulle håndtere dem.

5.5 Etske refleksjoner og metodedrøfting

Jeg har tatt for meg 20 evalueringer gjort av barneverntjenestens hjelpetiltak i utvalgte familier. Dette er kun en type dokument av de mange barneverntjenesten besitter og bruker. Jeg har ikke sett på den første bekymringsmeldingen som utløste første kontakt med familien og endte med undersøkelse. Det kan også tenkes at det har kommet inn flere bekymringsmeldinger i noen av sakene. Når en undersøkelse startes opp, vil det underveis komme inn informasjon fra andre instanser og det vil skrives en fylldig undersøkelsesrapport som beskriver et helhetsbilde av barnets omsorgssituasjon knyttet opp mot bekymringen som førte til undersøkelse. Undersøkelsesrapporter og vedtak skal leses og godkjennes av en leder, og er mer formelt utformet enn eksempelvis et journalnotat etter en telefonsamtale. Disse har jeg heller ikke sett på. Det vil i tillegg være ført løpende journalnotat av hendelser, og etter telefonsamtaler og annen kontakt underveis. Det kan også tenkes at det er sendt ut referat etter møter som har funnet sted, og at disse kan ha inneholdt informasjon om barnets medvirkning. Når en undersøkelse avsluttes og tiltak skal opprettes, må det gjøres vedtak om hjelpetiltak. Når så et hjelpetiltak igangsettes, vil det bli utarbeidet tiltaksplaner. Disse kan oppdateres og endres over tid, og er sannsynlig at noen av barna i mitt utvalg har flere enn en tiltaksplan i sin barnevernsmappe. Dette har jeg heller ikke sett på. Masteroppgaven min kunne fått tilført mye ekstra ved å ta for meg tiltaksplanene til barna i utvalget i tillegg, fordi de naturlig henger sammen. Det ville også gitt mer utfyllende informasjon dersom jeg intervjuet noen av de ansatte ved barnevernstjenestene for å få mer utdypende svar på de minste barnas medvirkning i eget barnevernstiltak.

Det er naturlig å tenke at alle disse dokumentene inneholder informasjon om barnet som ville gitt meg et mer helhetlig bilde enn det jeg får når jeg bare har sett på et tilfeldig utvalg

evalueringsdokumenter. Denne begrensningen kan innebære at jeg dermed overser medvirkning som er dokumentert andre steder. Dette dokumentet gir et begrenset innblikk i hva som har skjedd i møte mellom familiene og barnevernsansatte. Evalueringsskjemaer kan være et selvstendig dokument som gir innblikk av hva det faktiske arbeidet i en evalueringsperiode har inneholdt. Derfor har mitt fokus kun vært rettet mot hvordan barnas medvirkning blir beskrevet i evalueringer.

I denne studien analyser jeg konkrete dokumenter som er skrevet til et annet formål enn det jeg bruker dem til, som er å analysere barnas medvirkning som del av et forskningsprosjekt. Jeg antar at det kan ha foregått mye i møtene som ikke er nedskrevet i dokumentene. I tillegg til barneverntjenestens skriftlige dokumentasjon, foregår det møtevirksomhet, hjemmebesøk og treff på andre institusjoner, som observasjoner i barnehagen. Det er realistisk å tenke at ikke all medvirkning er nedskrevet, men likevel kan ha funnet sted.

Jeg har ikke søkt om godkjenning av innsamling av data. Dette er fordi dokumentasjonen jeg har bedt om, skulle være anonymisert før jeg mottok det. Dataene jeg mottok inneholdt ikke navn, adresser og fødselsnumre på foreldre og barn. Jeg har kunnet skille ut hvilke dokumenter som kommer fra hvilken kommune eller barneverntjeneste, men før jeg leste gjennom dataene anonymiserte jeg materialet ytterligere ved å fjerne alle logoer fra tjenestestedene og stokket om på dokumentene. Det eneste jeg sørget for, var at de evalueringsdokumentene som gjaldt samme barn, lå sammen. Dette gjorde jeg for å ikke være forutinntatt om hvilken tjeneste som bidro med hvilket dokument. Det har således ikke vært mulig for meg å finne ut hvilke familier datamaterialet mitt omhandler.

Denne oppgaven handler om små barn, som anses som en særlig sårbar gruppe (Backe-Hansen i NESH, 2009). Mitt datamateriale er dokumenter som omhandler barn, og de ikke har gitt tillatelse til at dette brukes til dette formålet. Jeg har vært bevisst på hvordan jeg forvalter min rolle i denne forbindelse. Jeg sikret for eksempel at materialet var anonymisert. Det å forske på sårbare grupper fører også med seg et ansvar for hvordan disse presenteres når funnene presenteres og drøftes. For meg har det vært viktig å fremheve barn som aktive og meningsskapende aktører, og bidra til forskningsfeltet på en måte som styrker barnas rettigheter. Heller ikke de ansatte i barneverntjenesten, de som har skrevet evalueringene har, så vidt jeg vet, samtykket til at disse tekstene brukes til dette formålet. Min intensjon er imidlertid ikke å rette et kritisk søkelys mot den enkelte ansatte i barneverntjenesten, men mot barnevernets rutiner og praksis mer generelt.

6.0 Presentasjon av funn

Jeg ønsker å se på hvordan de yngste barna medvirker når barneverntjenesten evaluerer ved å se hvordan dette er nedskrevet i evalueringsdokumentasjonen. Mine funn er delt opp i følgende temaer; kontakt med barnet, beskrivelser av barna og hva som tar opp hovedfokus i evalueringen.

6.1 Kontakt med og beskrivelser av de minste barna

Ett av vilkårene jeg satte da jeg innhentet data, var at barna skulle motta en eller annen form for foreldreveiledning. Dette ønsket jeg i utgangspunktet fordi det da er en forutsetning at barneverntjenesten ser barnet, og det gir en god mulighet for barna til å medvirke. Jeg har derimot ikke skilt mellom disse i presentasjon av funn under fordi det ble for utfordrende for meg å skille dette ut fra øvrig informasjon i dokumentene og fordi det var så begrenset med beskrivelser.

Hovedmålene til barna i utvalget mitt er stort sett at de skal ha en trygg og stabil omsorgssituasjon eller tilsvarende ordlyd. Når barneverntjenesten evaluerer hjelpetiltak, er det vanlig at det skjer i egne møter på barnevernets kontor der foreldrene deltar. I flere av evalueringsdokumentene knyttet til denne forskningen deltar også samarbeidende parter, og barnet er nevnt i noen av dem.

6.1.1 Samtaler med de yngste barna

Jeg ønsket å se om barneverntjenesten hadde snakket med barna i dokumentene og stilte spørsmålet om barneverntjenesten hadde samtalt med noen av de små barna da jeg gjennomgikk datamaterialet. Ingen av de 20 evalueringene inneholder noen informasjon hvorvidt det har vært samtaler mellom ansatte i barneverntjenesten og barna.

Flere av evalueringsdokumentene har egne punkt med plass til å skrive hva barnet selv mener om eget hjelpetiltak og noen har egen plass til å fylle ut under overskriften «barnets stemme». En stor del av evalueringsdokumentene nevner at *barnet er for lite til å uttale seg*. Hele 13 av 20 evalueringer inneholder uttrykket «barnet er ikke snakket med grunnet alder» eller tilsvarende ordlyd. Det utgjør 65% av datagrunnlaget mitt. Det er flere evalueringer som i tillegg til dette, på samme tid beskriver at barnet har hatt en positiv språkutvikling i perioden og at barnet har et godt

ordforråd. I noen av evalueringen kommer det ikke fram at barnet er snakket med, men det står heller ikke spesifikt at *barnet er for lite å snakke med*.

Noen av barna har snakket om ulike tema, som hva det liker å gjøre hjemme og hva det gjør i barnehagen. På tross av dette, står det skrevet i evalueringsdokumentet at barnet er for liten til at barneverntjenesten kan innhente barnets mening eller at barnet kan medvirke.

«Samtale ikke gjennomført med barnet pga. alder, og lite språk.»

«Barnets tilbakemelding er ikke innhentet pga barnets alder.» Videre står det i dokumentet at barnet har «god språklig utvikling.»

«Barnet kan også fortelle om hva hen gjør i barnehagen og hva de gjør hjemme.»

«Barnet er for lite til å uttale seg. (...) Barnet kommer nå stadig med nye ord. Sier «Mamma! Se!» og «Mamma kom!». Det er en utvikling i barnets språk.»

Flere av dokumentene viser at barneverntjenesten anser at barnets stemme, meninger og medvirkning kan innhentes ved at andre forteller om barnet. Det er i hovedsak foreldrene, men også samarbeidende instanser og barneverntjenesten selv. Det vises til i flere av evalueringsdokumentene at «barnets stemme kommer fram fra instanser rundt og foreldre». Barneverntjenesten kan også vise til beskrivelser fra observasjoner på hjemmebesøk og arbeid gjennom barneverntjenestens tiltaksteam. Det er i flere tilfeller henvist til at det foreligger informasjon om barnet, tiltaket eller hjemmebesøk andre steder enn i evalueringsdokumentet.

Noen få av evalueringene begrunner hvorfor det ikke er snakket med barnet. Barneverntjenesten har imøtekommet foreldrenes ønske om å ikke ha enesamtaler med barnet og begrunnet dette i at

hovedproblematikken ikke omhandler dette barnet og at de får sett barnet i hjemmet når de møter resten av familien.

«På grunn av barnets lave alder og språkstadie, er det vurdert at hen ikke er i stand til å danne seg/ gi uttrykk for egne synspunkter med ord. Det har derfor ikke vært snakket med barnet.»

Barneverntjenesten legger stor vekt på at de minste barna er for små til å kunne uttale seg om tiltakene. I forhold til å vektlegge språk som eneste måte å kommunisere på, er dette et klart hinder for å involvere barna i evaluering av tiltaket.

6.1.2 Har barneverntjenesten møtt barna i tiltaksperioden?

Et annet funn som skiller seg ut i særdeleshet, er hvor få ganger man kan lese tydelig ut fra dokumentene at barneverntjenesten har sett barnet i evalueringsperioden. En veiledningsperiode er normalt på omtrent tre måneder. I hele 14 av 20 dokumenter kan jeg ikke lese at barneverntjenesten har sett barnet mer enn en gang. Det utgjør 70 % av datagrunnlaget mitt. I sju av evalueringene kan jeg ikke lese at barneverntjenesten har sett barnet i det hele tatt. I noen av dokumentene er det nevnt at barneverntjenesten enten har hatt kontakt med foreldrene, eller at de har vært hjemme hos familien, men barnet nevnes ikke i det hele tatt. Dette er tiltak som uanmeldte hjemmebesøk som kontrollbesøk da det er risiko for at en eller begge foreldrene ruser seg, foreldre har fått veiledning hjemme eller barneverntjenesten har hatt tilsyn på samvær mellom barnet og den ene forelderens.

Det er flere eksempler på at barneverntjenesten har som mål å være hjemme hos familien flere ganger ukentlig, men det framkommer ikke i beskrivelsen at besøkene har vært utført. Det gis samtidig få eller ingen beskrivelser av at barnet har vært til stede, selv om det kan antas at det har vært tilfellet.

«Det har vært gjennomført flere uanmeldte besøk. Mor har alltid samarbeidet ved disse, og det er ikke fremkommet noe som har gitt grunn

til bekymring for rus. (...) Mor tar imot veiledning ukentlig fra kontaktperson.»

I de øvrige dokumentene (seks stykker) er det skrevet at barneverntjenesten har møtt barnet. De fleste av dem beskriver at barneverntjenesten treffer barnet omtrent en gang i uka. Det er i hovedsak de familiene som har mottatt hjelpetiltak fra tiltaksteam der hensikten med besøkene er å veilede foreldrene. I flere av disse dokumentene gis det beskrivelser av barnet eller av veiledningen som er gitt til foreldrene og barnet. I noen tilfeller framkommer det at barneverntjenesten har vært i ukentlig kontakt, og det gis beskrivelser av barnet.

«Barneverntjenesten er inne med «Sammen med». Miljøterapeutene er opptatte av bevegelse (...) Barnet har hatt bedre utvikling de tre siste ukene.»

«På hjemmebesøk observerer kontaktperson et godt samspill mellom mor og barn.»

«Det vurderes at foreldrene er gode i samspillet med barna. (...) Treff hver tredje uke til samtale. Mor og far sammen med kp og veileder.»

Noen av dokumentene inneholder opplysninger om at barneverntjenesten har vært hjemmebesøk, men at det har blitt færre besøk enn det som var målet. Det oppgis grunner som ferie, sykdom, koronarestriksjoner og institusjonsopphold for familien som forklaring på hvorfor det har vært redusert antall besøk. Andre dokumenter forklarer at andre instanser er i kontakt med familien og at det er grunnen til at barneverntjenesten ikke treffer familien så ofte.

Det er en stadig eksempler i evalueringsdokumentene der man implisitt kan «anta» at barneverntjenesten har vært i kontakt med barnet. Dette vises i form av beskrivelser om at foreldre har fått hjemmebesøk fra barneverntjenesten, det har vært gitt veiledning i hjemmet eller at det har

vært arrangert Familieråd,¹⁵ men barnet er ikke nevnt eksplisitt. Siden barneverntjenesten har råd og veiledning som tiltak i alle dokumentene denne studien omfatter, og flere av disse beskriver samspill og fokus på emosjonell omsorg som et mål for veiledningen, vil det være naturlig at barnet er til stede under noen av disse. Eksempelene under viser at det ikke er nevnt om barna er tilstedeværende, men at det likevel kan tenkes at barneverntjenesten møtte barna i disse tilfellene:

«Foreldre har fått veiledning fra barnevernet på hvordan normalisere hverdagen. Det har vært gjennomført morgenbesøk i en periode. Veiledning med mor.»

«AST fortsetter å veilede mor på konflikten og hennes rolle i den, samt samspillet mellom mor og barna (...)»

«Det har vært gjennomført flere uanmeldte besøk. Mor har alltid samarbeidet ved disse, og det er ikke fremkommet noe som har gitt grunn til bekymring for rus. (...) Mor tar imot veiledning ukentlig fra kontaktperson.»

Informasjon i evalueringsdokumentene tilsier at det er få møter mellom ansatte i barneverntjenesten og de minste barna som mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten. Det er likevel grunn til å tro at barnevernsansatte kan ha truffet barna noe mer enn det som er nedskrevet.

6.1.3 Beskrivelser av barna, deres atferd og synlighet i evalueringene

Beskrivelsene som gis av barna er varierende, men stort sett fraværende. 13 av 20 dokumenter inneholder få eller ingen beskrivelser av barnet.

¹⁵ Familieråd er et møte der familie, slekt og venner samles med offentlige hjelpere for å finne løsninger. Barnet er hovedpersonen, og de fleste barn er til stede på deler eller hele familierådet.
<https://www.bufdir.no/barnevern/familierad/>

I to av evalueringene kommer det fram at barneverntjenesten treffer barna ofte (omtrent en gang i uka), men det gis ingen beskrivelser av barnet. Fem av barna i dokumentene mine blir nevnt og beskrevet i noen grad. Beskrivelsene sier noe om hvordan barna oppfører seg på hjemmebesøk, hva de gjør under besøket og hvem barnet søker. Det er beskrivelser av hva barna sier. Stort sett er beskrivelsene knyttet til barnas utvikling, om den er aldersadekvat og progresjonen til barnet knyttet til veiledningen som blir gitt.

Foreldre gir mindre beskrivelser enn barneverntjenesten. Foreldrene er positive i sine uttalelser, men kortfattet. Barneverntjenesten bruker også positiv omtale av barna, men de tar i tillegg opp tema som skaper bekymringer rundt barnas atferd.

I evalueringene gjøres det også noen vurderinger av barnas atferd utover å bare beskrive det man konkret ser. Ansatte i barneverntjenesten gjør vurderinger i større grad enn foreldrene, selv om det er eksempler på at foreldrene også tolker og vurderer barnets uttrykk og tillegger det mening. Det er tiltaksteamene som i størst grad gir beskrivelser av barnet. I de tilfellene barna har tiltak fra tiltaksteamene, er det også dem som har sett barna mest (i motsetning til kontaktpersonene). Under er noen eksempler på vurderinger som har blitt gjort:

«Barnevernet har snakket med mor om at barnet mister mye av det sosiale, når hen kommer sent [i barnehagen]. De andre barna er da allerede i sosialt samspill, noe som kan gjøre det vanskelig for barnet å komme inn i.»

«Men på grunn av fars situasjon [rus] har det ikke blitt den kontinuiteten i samværene som hadde vært viktig i forhold til relasjon og tilknytning.»

«Barnet viser progresjon i 'Lekerommet' i sin CPP behandling. Mor bekrefter at barnet i økende grad setter ord på sine følelser, men også viser dem. Barnet har gjennom sin CPP behandling fått kontakt med følelser knyttet til sitt traume og er i bearbeidelsesprosess rundt disse. Barnet er flink i terapirommet og kommer fort inn i leken. Hen setter ord på noen

følelser og viser/ leker ut andre. Barnet har vist sterke uttrykk og utagering i bearbeidelse av visse tema som politi, sykehus og leger. Barnet blir sliten etterpå. Hen sovner alltid i bilen på vei hjem.»

Det er flere tilfeller av beskrivelser som blir hengende i luften, uten at den er vurdert og konkludert med en årsak eller antakelse om hvorfor barnet oppfører seg som det gjør. Det er flere eksempler på ufullstendige og svært korte beskrivelser av barna. Evalueringsdokumentene mangler generelt beskrivelser eller eksempler på det som er observert.

«Det [samværet] var med tilsyn, og fungerte greit.»

Ett av barna blir beskrevet som for liten til å bli påvirket av mors atferd, men at barnet på sikt vil kunne ta skade av dette:

«Likevel er de [miljøterapeutene] tydelige på at mor må arbeide med å ikke legge sine følelser, opplevelser og erfaringer over på barnet. De vurderer at det per nå ikke er skadelig for barnet på grunn av hens unge alder og at ikke barnet oppfatter dette enda. De tenker at dersom dette fortsetter som et mønster over lengre tid, vil det i stor grad påvirke barnet sine muligheter til å utvikle seg til selvstendig individ, men god selvfølelse, egne meninger og opplevelser, samt evnen til å håndterer følelser knyttet til livserfaringer.»

Eksempelet er enestående i datamaterialet til denne forskningsoppgaven, men det sier likevel noe om hvordan små barn kan gjøres ubetydelige for påvirkning og at de «enda er for små» til å medberregnes.

6.2 Hva tar opp mest fokus i evalueringene?

Sentralt i evalueringene er foreldrenes fortellinger og arbeid med tiltak rettet mot dem direkte. Alle evalueringsdokumentene inneholder informasjon og opplysninger gitt av en eller begge foreldrene. Beskrivelsene er gjerne med utgangspunkt i foreldrenes vansker, deres opplevelser og meninger. Det er flere ganger at foreldrene snakker om barnets utfordringer, men med blikk på hvordan dette oppleves for og påvirker dem selv.

Tiltakene handler ofte om økonomi, foreldrekonflikter, ruskontroll og kontakt med andre i hjelpeapparatet (eksempelvis psykisk helse, Alternativ til vold, fastlege og NAV). Foreldrene er ofte nevnt i utforming av målene og er som de som skal endre på noe til fordel for barnet og omsorgssituasjonen. Under gis det noen eksempler er denne:

*«Delmål: Barnet har en mor som støtter hens utforskning.
Målet er nådd når:
-Mor leser og følger initiativene til barnet.
-Mor deler gleden til barnet med ord, blikkontakt og smil. (...)»
Videre skal mor «invitere til samspill (...), skape trygge, gode grenser (...) og bruke språket og benevne (...).»*

Mors rusfrihet er av særlig betydning og nevnes først i dokumentet og er viet to av totalt fire sider. Dette er beskrivelse av mål, tegn på måloppnåelse, samt beskrivelse, vurdering og konklusjon knyttet til dette. Et delmål handler om barnets samvær med far, hans rusproblemer som hindrer dette og gjennomføringen av dette.

Flere av evalueringene viser at det er vansker på flere områder av betydning for en god omsorgssituasjon, og det er satt inn ulike tiltak for å avhjelpe og endre dette. Det er satt inn tverrfaglig samarbeid i 9 av de 20 evalueringene. Samarbeidspartene er til stede på evalueringsmøtene i flere av dem. For flere av barna er det opptil flere ulike aktører representert i evalueringene, men ikke alle omfattes av hjelpetiltakene. Det er eksempler på at barneverntjenesten

har innledet kontakt med instanser som familien har kontakt med uten at barneverntjenesten er med på dette – som Barnas stasjon (Blå Kors), familievernkontor og Alternativ til vold.

Under vises utdrag fra et evalueringsdokument om hvilket støtteapparat som er rundt familien:

Foreldrene har vansker med å samarbeide og flere av målene i tiltakene er rettet mot å redusere denne konflikten. Barnehagen oppfordrer også til et bedre foreldresamarbeid, da denne konflikten merkes der. Begge foreldrene har utfordringer med rus og dette er et eget punkt i evalueringsdokumentet. Nettverket til barnet skal bidra inn for å dempe konfliktene mellom foreldrene, og det har i den forbindelse vært gjennomført et Familieråd. Det er et eget punkt for å få til et godt samarbeid med barneverntjenesten da foreldrene er utrygge på dem.

Det er tydelig at foreldrene anses som den viktigste faktoren i evalueringsmøtene. De har ansvar for barnet og omsorgssituasjonen, og gis mye tid i tiltaksarbeidet og evalueringene. Hjelpetiltakene er rettet mot å støtte og styrke kvaliteter hos foreldrene som de trenger for å lykkes med omsorgsoppgaven. Det legges vekt på å inngå samarbeid med flere andre instanser av betydning for familien, og hjelpetiltakene har et bredt nedslagsfelt.

6.2.1 Det skriftlige arbeidet i evalueringsdokumentasjonen

Måten mange av evalueringene er utformet og ordlyden, vekker interessen min når masteroppgavens datamateriale skal gjennomgås. Det blir en faktor som bidrar til at det ble vanskelig å hente ut informasjon uten en del anstrengelse. Jeg velger å ta dette med i mine funn, fordi det kan tenkes å ha betydning for hvordan de små barna kan medvirke i evalueringen når målene og beskrivelsene framstilles på en utydelig måte. Dette vil jeg diskutere mer i neste kapittel.

Evalueringene bærer preg av å være barneverntjenestens interne dokumenter, og at man må være kjent med sjargongen for å forstå betydningen av flere av komponentene. Dokumentene virker til å være skrevet som et internt dokument der leseren er barneverntjenestens ansatte, og ikke

foreldrene eller barnet selv (om noen år). Flere av dokumentene inneholder ord som er forkortet og navn på personer som ikke gir mening for de som ikke kjenner til dette. Eksempler på forkortelser er «PMTO, BTI, CPP, ASQ, ARA, AST, KP og AGM». Noen ganger kan man undre seg over om det er forkortelser for navn, som eksempelvis:

«Veiledning fra AST til mor».

Det er også eksempler som kan være vanskelig for andre enn de som har kjennskap til konkrete metoder og verktøy å forstå:

«[Samarbeidspartner] sier at ut fra ASQ-test gjort i desember, ser man at barnet utvikler seg bra.»

Noen av dokumentene i mitt utvalg, er skrevet som møtereftrat og journalnotat. Disse formatene har egne maler i barneverntjenestens interne fagsystem og skiller seg fra evalueringsdokumentene, blant annet ved at det ikke registreres i SSB. I disse dokumentene er det ikke presisert hva som er mål og tiltak, samtidig som vurderinger og konklusjoner er vanskeligere å skille fra hverandre. Det er likevel mulig å finne hva som har fokus i møtene. Ett evalueringsdokument er ufullstendig, flere punkter er ikke utfylt og det er «låst» og lagret uten at det er gjort ferdig.

I halvparten av evalueringene kommer ikke barnas alder fram. Det opplyses at barnet går i barnehage, og dermed er under skolealder. I evalueringsdokumentet til ett av disse barna, er det ikke oppgitt om det går i barnehage, men barnet mottar veiledningsprogrammet CPP. Dette programmet er for barn mellom 0 og 5 år.

Flere av dokumentene inneholder stikkord og ufullstendige setninger, noe som gjør det utfordrende å forstå innholdet til det fulle. Deler av innholdet mangler beskrivelser og kontekst, slik at det er vanskelig å se hvorfor barneverntjenesten har endt opp med sine konklusjoner. Det er mange påstander og uttalelser som ikke følges opp av eksempler, noe som gjør det vanskelig å forstå for en som ikke kjenner til eller husker det enkelte episoden. Jeg må flere ganger anta hva som er ment og

forsøke om jeg kan forstå dette ut ifra øvrig kontekst i dokumentet. Under viser jeg eksempler på enkeltsetninger som står alene i evalueringsdokumentene:

«[Barnet] har finmotorikk. Grovmotorikk – er ikke kommet seg helt.»

«Mor møtte barnet i hens forsøk på kontakt.»

«Mor ser barnet sitt på en god måte.»

«Mor har følelsesutbrudd.»

Ikke alle dokumentene holder fokus på bare det ene barnet, men tar med ulike beskrivelser av søsken, deres strev og vansker, samt foreldres uttalelser om ting som ikke angår evalueringen. Det framkommer også at evalueringsdokumentene ikke er uttømmende hva angår vesentlig informasjon om barnet. Det henvises til at det ligger annen og utfyllende informasjon om tiltakene og barnet andre steder – som rapporter fra tiltaksteam, hos ulike samarbeidsparter, i journalnotat, møterefater og gjennom opplysninger som er innhentet på et annet tidspunkt.

Omtrent samtlige evalueringsdokumenter har som hovedmål at barnet skal ha en trygg og stabil omsorgssituasjon. Flere av evalueringene inneholder flere delmål, og svært mange tiltak. Mål og tiltak henger ikke alltid logisk sammen, eller de kunne med fordel vært separert. Eksempelet under er fra en av evalueringsdokumentene:

«Hovedmål: Barnet skal ha en trygg, stabil og forutsigbar omsorgssituasjon.

Delmål: Barnet ivaretas i forhold til hens alder og behov, og har en trygg og forutsigbar dag.

Tiltakene: Barnet går i barnehage, barnet følges opp på helsestasjonen, mor har god struktur på måltid, stell og det som skjer i hverdagen, mor har

kontakt med NAV i forhold til økonomi, ansvarsgruppemøter, mors utfordringer og progresjon.»

Evaluering dokumenter er skrevet av barneverntjenestens ansatte og ser ut til å være tenkt som et internt arbeidsdokument for den enkelte kontaktperson som har ført det i pennen. Det kan være vanskelig for andre enn de som har vært til stede i evaluering møtet å forstå enkelte detaljer i dokumentene, og hvert fall ikke uten litt anstrengelse. Evaluering dokumentene inneholder forkortelser og mangler en del eksempler for å understøtte påstander.

7.0 Diskusjon

Barnevernarbeid er krevende og komplekst. Denne masteroppgaven baserer seg på nærlesing av andres skriftlige arbeider og kun på bakgrunn av det som er nedskrevet i 20 evalueringsdokumenter. Min forforståelse når jeg skal gå inn i denne drøftingen ligger i hovedsak i mine nær 13 år som ansatt i barnevernet, at jeg har en spesialisering innen sped- og småbarnsfeltet og at jeg selv er mor. Med dette i ryggsekken, skal jeg nå løfte fram noen av de mest fremtredende funnene i evalueringsdokumentene og diskutere dette opp mot min utvalgte teori. Videre vil jeg si noe om hva medvirkning for de minste kan innebære. Til slutt vil jeg si noe om begrensninger ved denne forskningen.

Problemstillingen jeg skal besvare er hvordan de yngste barna medvirker i barneverntjenestens evalueringer? Underproblemstillingene mine er: Hvordan synliggjøres barn under 3 år i de skriftlige evalueringene? Og på hvilken måte fremkommer barnas uttrykk for meninger i evalueringene av tiltak?

7.1 De usynlige minste

Hovedfunnet mitt er at de minste barna tar opp lite plass i de skriftlige evalueringsdokumentene. Deres medvirkning er vanskelig å lese seg fram til. Det er skrevet lite om barna direkte og evalueringene har i begrenset grad tatt utgangspunkt fra deres synsvinkel.

7.1.1 For liten til å danne seg egne meninger?

Funnene mine tyder på at barneverntjenesten ikke samtaler med de yngste barna. Ingen av barna i utvalget er tilsynelatende snakket med. 63 % av evalueringene inneholdt setningen «barnet er ikke snakket med grunnet alder». Dette samsvarer med rapporter som «Det å reise vasker øynene», der de fant at de minste barna i liten grad ble involvert i evaluering av hjelpetiltak (Helsetilsynet, 2019, s.8). Noen av evalueringsskjemaene i mitt utvalg inneholdt plass til at man kunne skrive hva barnet mener om tiltaket eller nedtegne beskrivelser av barnets stemme. Ut ifra mine funn, kan det se ut som om barneverntjenesten har en konkret forståelse av barns mulighet til å medvirke og tenker at

dette betyr å *snakke med* barna. Siden de yngste barna ofte ikke kan snakke, skriver barneverntjenesten at barnets alder er det som hindrer dem fra å uttale seg om disse punktene.

Barn under tre år kan ikke på en rasjonell måte få formulert hvordan det tenker om at barneverntjenesten hjelper mamma eller pappa, eller hvordan det ønsker at hjemmesituasjonen skal være. Medvirkning for de minste barna kan dermed ikke utelukkende være at de snakker med ord. Sethre og Seim (2023) skriver at dersom medvirkning forutsetter at barnet har evne til å handle uavhengig og rasjonelt, kan en vanskelig se hvordan medvirkning kan realiseres i arbeid med de yngste barna. Altså må man tenke annerledes. Brandtzæg et al. (2013) sine teorier om å se de små barna innenfra for å forstå hva de mener og ønsker får støtte fra andre som holder mentaliseringsbegrepet høyt som et verktøy for små barns medvirkning (Skårderud & Sommerfelt, 2008; Hart, 2009). Å medvirke trenger ikke bety at man skal ha dannet seg egne meninger, det kan defineres som at barnet kan uttrykke sin forståelse, valg og preferanser gjennom ikke-verbal kommunikasjon (forskrift om medvirkning og tillitsperson 2014, § 3). Skårderud og Sommerfelt (2008) viser til at andres handlinger kan fortolkes som meningsfulle ytringer av eksempelvis behov og ønsker. For at de små barna skal få medvirke, er ett steg i den retningen at de voksne tolker og forstår språket deres. Å «snakke med» de minste bør i stor grad gjøres ved å tilrettelegge og inkludere non-verbal kommunikasjon, som henvist til i forskrifter til barnevernsloven.

Den nye forskriften om barns medvirkning i barnevernet (§3) uttrykker at «barnevernet skal tilrettelegge særskilt for at retten til medvirkning blir ivaretatt for yngre barn (...) og får anledning til å uttrykke sine meninger». Det er i liten grad i mine funn gitt beskrivelser om de yngste barna har fått mulighet til å medvirke og om det er forsøkt å tilrettelegge for det. For at det skal synliggjøres at barneverntjenesten har lagt til rette for medvirkning, må det komme fram av dokumentene at de har møtt barnevernet. Paragraf 1 i Forskrift om barns medvirkning i barnevernet (2023) legger ansvaret tydelig over på barneverntjenesten for å tilrettelegge for medvirkning enn hva som var gjeldende i forskrift om medvirkning og tillitsperson (2014, § 1) da mitt datamateriale ble produsert. Dette understreker viktigheten av at barneverntjenesten gjør en innsats for at også de minste barna skal få medvirke på sitt vis, og få dokumentert dette, blant annet evalueringsarbeid framover.

De fleste av evalueringsdokumentene ga beskrivelser av barnas behov gjennom mål for tiltakene, tegn på måloppnåelse og valg av tiltak, men det var vanskelig å lese ut fra evalueringen om eller på

hvilken måte dette var utført. Det er som om barna ikke er til stede eller som at evalueringen er til for de voksne. Ordleggingen i tiltakene er ofte generelle med allmenne sannheter i barneomsorg («barnet skal oppleve en trygg og forutsigbar hverdag»). Dette kan tyde på at barna i liten grad involveres direkte og ikke anses som meningsbærende individer som kan være aktører i egen sak.

Beskrivelsene av barna som passive og som så små at de ikke kan uttrykke meninger om tiltakene står i kontrast til Sterns (2003) teorier om hvor kapable spedbarn er til å inngå i intensjonelle samspill med en voksen (s.191). Små barn kan også uttrykke seg i noen grad overfor ansatte i barneverntjenesten ved at målene for tiltaket (eksempelvis «*barnet har en mamma som evner å se barnets behov og møte barnet på dette*»), blir sjekket ut gjennom en observasjon der mamma forsøker å sette ord på behovet barnet viser og barnet responderer på mammas handling. Slik kan barnet medvirke for å vise om tiltaket har effekt eller ikke.

7.1.2 Atferd som kommunikasjon

De gjennomgåtte evalueringsdokumentene i denne forskningen, viser at det er lite fokus på at atferd er språk og en form for kommunikasjon for de minste barna. Utviklingspsykologien viser til at små barn inngår tidlig i sosiale samspill, og har en medfødt sosial kompetanse (Stern, 2003). Spedbarnet uttrykker behag og ubehag ved blikkontakt og hodevending, og toåringen peker og viser. På et hjemmebesøk eller et møte på et kontor, vil det være rom for å samspille med barna. Det er påfallende fravær av fokus på dette i evalueringene. Dette er møtet hvor tiltakene skal drøftes om har hatt ønsket effekt, og da må man se på barna som sitter med en del av fasiten.

Barneverntjenesten må vie tid på barnet – både ved å treffe det ofte nok, samspille med det og hvis foreldrene tillater det – også holde i babyen og forsøke å få kontakt.

For å forstå et språk som ikke uttrykkes i ord og hele setninger, men ved atferd, lyd og i samspill med en annen, må barneverntjenesten ha kunnskap om denne formen for kommunikasjon. Stang (2007) mener at praksis i barnevernssaker er nokså nedslående når det gjelder inkludering av barnet i saken. De voksne beskriver barnets livssituasjon og forklarer den (s. 36-56), selv om vi vet at fra før barn snakker, gir de uttrykk for sine tanker og følelser gjennom handlinger (Smith og Ulvund, 1999, s.345).

Sameroff (1993) sin teori om at barnet og den voksne påvirker hverandre er også relevant for å forstå atferd som et «språk» (i Zeanah, 2009, s. 81). I foreldreveiledning skal barneverntjenesten styrke samspillskompetansen, og i det ligger det at foreldrene må forstå språket til barnet. Da må den barnevernsansatte lese språket mellom foreldrene og barnet for å oppdage hvor problemområdene og styrkene i kommunikasjonen mellom dem er.

Å konkret sette ord på handling-respons i samspillet og gjøre vurderinger av dette i evalueringene, samt veiledningens effekt på barnets atferd (eller det som er målet i tiltaket), kunne vært en måte å gi barnet en stemme inn i evalueringen. Da har man sagt noe om hvordan barnet reagerer på den voksnes handling og i hvilken grad dette fører dem nærmere målet i tiltaket. Siden jeg har jobbet mye med de minste barna, har jeg lært meg noe om å se på atferden deres for å tolke og forstå hvordan de har det. Jeg vet også at dette krever tid og mengdetrening for å bli god på. Dette vil for meg være et argument for den nye kravet i barnevernsloven om at ansatte i barneverntjenesten skal ha annen relevant videreutdanning sammen med erfaring. At noen ansatte har en spesialisering innenfor spedbarnsfeltet vil være av stor betydning for at barneverntjenester vil være rustet til å på faglig måte kan klare å møte lovkravet om at alle barn skal medvirke og bli lyttet til (barnevernsloven 2021, § 1-4; barnekonvensjonen, 1989, art. 12).

7.2 Helheten er mer en summen av delene

Barna i utvalget mitt har alle flere tiltak knyttet til sin barnevernssak. De skal avhjelpe ulike deler med betydning for barneomsorg og elementene finnes igjen i BBIC-triangelet, som beskrevet tidligere. Det er tiltak for emosjonell omsorg, nettverk, helse, økonomi og lignende. Det er tydelig at familiene trenger hjelp på forskjellige områder samtidig, og tiltakene skal støtte opp om dette. Det blir tydelig for meg at barneverntjenesten stort sett tenker et helhetsperspektiv rundt barnets omsorgssituasjon. Min forforståelse av slike evalueringsmøter gjør at jeg forventer at barneverntjenesten har avdekt de mest vesentlige områdene den enkelte familie trenger hjelp på gjennom undersøkelsen, for så å tilby hjelpetiltak på ulike områder. Det er også viktig å bemerke at hjelpetiltak er frivillige, med noen unntak som jeg ikke går inn på.

Evaluering dokumentene i denne forskningsoppgaven gir inntrykk av at barneverntjenesten har en helhetstenkning med barnet i sentrum. Rapporten fra Helsetilsynet (2019) fant at tiltakene i deres

utvalg ikke var tilpasset det samlede utfordringsbildet (s. 6), men til forskjell omhandler mine data frivillige hjelpetiltak. Jeg må legge inn forbeholdet om at jeg kun har sett på evalueringsdokumenter og flere av dokumentene inneholdt begrenset med informasjon. Likevel ser det ut som at helhetstenkningen rundt barnet stort sett er ivaretatt i mitt utvalg. Det skal jo være et godt utgangspunkt og ha potensiale for at de små barna kommer tydelig fram, når både foreldre, barnevern, helsestasjon og barnehage er involvert. Det kan jeg i liten grad se at har vært tilfelle i mitt forskningsprosjekt når jeg ser alle under ett. Det har ikke vært av avgjørende betydning for at barnets medvirkning og barnets stemme skal komme til uttrykk.

7.2.1 De viktige foreldrene

De tiltakene som ikke omhandler barnet direkte, men kun oppfølging av mor eller far, inneholder stort sett ingen henvisning til barnet. I noen av dokumentene framkommer det at det har vært en hendelse siste tiden (eksempelvis mor som skal følge opp sin behandling med lege), som tar opp mye av fokuset i dokumentet. Slik jeg ser det, vil disse tiltakene kunne være en faktor som hindrer barnets medvirkning, fordi det ikke er innlysende at barnet skal uttale seg om dette. Det savnes likevel en vurdering av hvilken påvirkning flere av disse hendelsene eller tiltakene, har på de små barna. Noen av hendelsene angår barnet i høy grad – slik som samlivsbrudd, eller at en foreldre har rust seg og samværet ble avlyst. Det kan virke som om barna forsvinner når det har skjedd større hendelser som angår foreldrene, det blir altoppslukende og gis førsteprioritet i dokumenteringen etter evalueringsmøtet. Slik jeg selv erfarer fra eget arbeid, vet jeg det er viktig å få oversikt over og finne løsninger på slike «akutte» hendelser først, men likevel ser jeg at barna trenger å gis en tydelig stemme inn i dette, fordi det angår dem i aller høyeste grad.

Som jeg viste tidligere, omhandler evalueringsdokumentasjonen foreldre i stor grad. De er også helt vesentlige i tiltakene for barna, fordi de er omsorgsgivere og har ansvaret for at endringene i barnets situasjon skal kunne skje. Det framstår tydelig som at barneverntjenesten søker å gjøre foreldrene i stand til å utøve god omsorg og hjelpe dem med flere av elementene som har betydning for omsorgssituasjonen. Barneverntjenesten skal i evalueringsmøter, som gjennom resten av arbeidet, ivareta foreldrene og gjøre dem i stand til å ta håndtere omsorgsoppgaven uten hjelp på sikt. Min forforståelse av denne type arbeid, er at det er en balansegang mellom det å skulle styrke foreldrene og samtidig opprettholde et godt samarbeid dersom man må gå inn på tema som opprører dem. Ved å sette krav og forventninger til foreldrene, risikerer man at samarbeidet blir truet, dersom

foreldrene opplever å ikke være enig i eller se behovet for hjelpen. Hjelpetiltak er frivillige, men det må også oppleves frivillig og til nytte av foreldrene. På den ene siden har man kanskje barnet som er i behov av et tiltak, og på den andre siden har man foreldrene som ikke ser det samme.

Foreldrene er klart viktige aktører i involvering rundt tiltakene til barnet. De skal ivareta og sørge for at barnet har en trygg omsorgssituasjon og for at foreldrene skal klare dette, må det også settes inn hjelp for å styrke dem. Slike hensyn kan ha medvirket til at foreldrenes perspektiver og behov ser ut til å være i fokus i evalueringsdokumentene, og barna som selvstendige individer forsvinner i bakgrunnen.

7.3 Klar tale og orden i sysakene

Når jeg fikk oversikt over dokumentene, ble det fort klart for meg at flere av evalueringskjemaene inneholder formuleringer både for tiltak og måloppnåelse, som er uklare og vanskelig å analysere. Flere av dokumentene har gode og ryddige overskrifter som oppsummering av tiltak og kriterier for når målene er nådd, samt plass til at den enkelte i møtet kan uttale seg; barnet, foreldrene, barnevernet, andre instanser. De fleste evalueringene inneholder også detaljerte beskrivelser av tegn på måloppnåelse – som at barnet skal oppleve å bli møtt på ulike behov, ha gode rutiner i hverdagen og skal oppleve trygghet. Likevel er det overvekt av de som mangler beskrivelser av hvordan barnet konkret blir hjulpet for å nå målet. Det er utydlig hvordan man skal jobbe seg fram mot flere av målene. Hva er «gode rutiner i hverdagen»? Hvordan måler man at barnet opplever trygghet? Dette samsvarer med Fafo sine funn (2006, s. 101) om at uklare evalueringskriterier minker sannsynligheten for at hjelpetiltak blir evaluert. Det er uklart å lese om tiltakene har fungert godt eller ikke så bra, og hva barneverntjenesten og familien skal gjøre videre. Det er også vanskelig å lese hvorfor man gjør endringer. Evalueringene framstår ofte som lite systematisk gjennomført, og mange av disse møtene kan beskrives som samtaler mellom voksne uten at det kommer fram hva tiltaket har endret i familien og for det lille barnet. I likhet med funn i rapporten «Det å reise vasker øynene» så kan det være vanskelig å skille mellom hva som er gjennomføring av tiltak, hva som er evaluering, og hva som er generell oppfølging (2019, s. 50).

Evalueringsdokumentene gir meg et inntrykk av at dette er hastearbeid. Man kan spørre seg om disse er generert for å fylle lovkravene og for å kunne svare på rapporteringskrav (Helsetilsynet,

2019, s. 57). Noen av dem er mangelfullt utfylt eller ser ut til å være en kopi av et tidligere dokument, men likevel ferdigstilt. Når dokumenter i barneverntjenestens fagsystem er «ferdigstilt», er de låst for redigering og blir arkivert i dataprogrammet. Hvis ikke det har skjedd store endringer i perioden, og tiltaket skal videreføres, kan det se ut til at barneverntjenesten benytter seg av «klipp og lim»-funksjon. Dette gir meg en tanke om at dette er et arbeid som skal utføres raskt, og kanskje for å tilfredsstille en evalueringsfrist? Flere av dokumentene har blandet sammen hva som er tiltak, beskrivelser, vurderinger og konklusjoner. Det er flere av disse dokumentene som særlig blander inn mange beskrivelser, men som ikke har evaluert. Dette har andre sett før meg, blant annet Helsetilsynets rapport (2019, s.6) som så at evalueringene ikke eksplisitt drøftet om barnets omsorgssituasjon hadde blitt bedre i perioden og de var usystematiske. Siden jeg er kjent med arbeid i barneverntjenesten, sier min forforståelse meg at dette også kan henge sammen med tiden de ansatte har til rådighet, og prioritering av oppgaver. Det brukes heller mer tid på en undersøkelsesrapport som er større, viktigere og skal gjennomleses av leder før godkjenning.

Det har en betydning å ferdigstille et faglig profesjonelt dokument. Evalueringer sendes ofte ut elektronisk til foreldrene og det kan potensielt leses av en annen kontaktperson seinere for å sette seg inn i barnets tidligere barnevernhistorikk. Det vil være hensiktsmessig at de jevnlig evalueringer dokumentene ga et kjapt og oversiktlig bilde av det barneverntjenesten og familien har jobbet med tidligere. Et evalueringer dokument kan eventuelt også bli brukt i en framtidig rettssak og igjen; at dette dokumentet da er ryddig og framstår profesjonelt vil bare være en fordel for alle parter. Evalueringer er en del av barneverntjenestens dokumentasjon som bør være ryddig og utfyllende nok til at det gir mening uten at man må lese seg fram til vesentlige detaljer i all annen dokumentasjon. Helsetilsynet (2019, s. 8) fant i sin undersøkelse at det var et forbedringspotensial i barneverntjenestens evne til å koble sin kompetanse til å gjennomføre faglige vurderinger og analyser av hva som er til barnets beste. Dette samstemmer med mine funn.

Jeg savner en innledning i starten av hver evaluering – der dagens situasjon beskrives. Noen evalueringer viser til både nylig flytting, brudd i forhold mellom voksne og oppstart i barnehage. Dette er store endringer i barns liv, også for foreldrene, og har betydning for omsorgsoppgaven. En innledning om hvordan situasjonen er i akkurat denne perioden av barnets liv ville gjort konteksten mer forståelig og gitt et bedre innblikk i hva barnet er oppe i her og nå. Dette kan det hende står beskrevet i tiltaksplanen, men det varer gjerne over et lenger tidsrom enn evalueringene.

7.3.1 Følger dokumentasjonen god praksis?

Barneverntjenestene i mitt datamateriale har i liten grad tilsynelatende sett og møtt barna. Dette er påfallende, og får meg til å tenke om det kanskje ikke er manglende kontakt med de yngste barna som er hovedproblemet – kan det være at de skriftlige arbeidene ikke dokumenterer arbeidet godt nok?

Evalueringsdokumentene bærer som tidligere nevnt preg av å være hastearbeid, og de inneholder lite oversiktlig informasjon om antall treff og innholdet i veiledningen barneverntjenesten har utført. Dette kan derfor henge sammen med funnene jeg har gjort. Uansett så er det vesentlig at man tydeliggjør treff med barnet og familien, slik at man med sikkerhet vet at barneverntjenesten har sett barnet. Med min kjennskap til arbeidet i barneverntjenesten, tror jeg funnene mine ville sett annerledes ut om jeg hadde intervjuet kontaktpersonene i barneverntjenestene. Rapporten «Det å reise vasker øynene» viser at i de muntlige framstillingene barneverntjenesten gjør i Fylkesnemnda kommer barnets behov tydeligere fram enn i de skriftlige arbeidene (2019, s. 97). Dette, sammen med min for forståelse når jeg leser evalueringsdokumentene er et argument for at mine funn ikke gir et fullstendig bilde av barnevernansattes samhandling med barna.

Evalueringsdokumentene viser flere mangler og tyder på at de ikke følger god praksis for dokumentering. Det skriftlige arbeidet er mangelfullt da jeg ofte må *anta* både det ene og det andre, fordi informasjonen er utilstrekkelig og er ikke nok til at jeg fullt og helt forstår hva som er gjort i tiltaket og om barnets omsorgssituasjon bedres på bakgrunn av de tiltakene man har igangsatt.

7.3.2 Hindrer ordlyden i evalueringsdokumentasjonen at barnet får medvirke?

I forrige kapittel viste jeg til hvordan flere av evalueringsdokumentene i datamaterialet mitt er formulert. Det var mange eksempler på et ustrukturert oppsett av mål og tiltak, som jeg mener blir vanskelig å vurdere effekten av og kanskje umulig å måle. Det var eksempler på halve setninger, forkortelser og manglende informasjon. Usystematiske evalueringer, mangelfull dokumentering og generelle formuleringer reduserer sannsynligheten for at hjelpetiltak blir evaluert (Helsetilsynet, 2019; Fafo, 2006; Riksrevisjonen, 2012; NOU 2017:12). I dataene mine fant jeg at det ofte var sammenblanding av beskrivelser, med og uten relevans for tiltakene, og vurderinger når barneverntjenesten skulle evaluere barnas tiltak. Jeg vil argumentere for at et svært utydelig språk

og mangelfull informasjon, gjør evalueringsdokumentet så ustrukturert at det kan bli vanskelig å få evaluert. Funnene mine peker på at tiltakene i realiteten ikke ble evaluert i flere av evalueringsdokumentene, og det vises tydelig i de dokumentene jeg fikk i hende som var formulert som journalnotat og møtereferat, fordi de inneholdt ikke beskrivelse av mål og tiltak. Barnet var omtrent ikke nevnt, og dermed var heller ikke barnets medvirkning dokumentert eller beskrevet. Med en ryddigere framstilling, ville det vært enklere å finne plass til å si noe om hvordan barnet hadde fått medvirke, eller på hvilken måte det var tilrettelagt for at det kunne skje.

7.4 Hvordan tilrettelegge for at de yngste barna kan medvirke?

Barnevernet skal tilrettelegge særskilt for at retten til medvirkning blir ivaretatt for yngre barn og barn som har vansker for å uttrykke seg, slik at de blir informert og får anledning til å uttrykke sine meninger» (forskrift om barns medvirkning i barnevernet, 2023, § 3). Det er lett å være enig i at også de minste barna skal få medvirke i egen barnevernssak og i tiltaksevalueringer, men det kan være utfordrende å få til i praksis.

Paulsen (2021) peker på flere aspekter som fremmer god medvirkning (s. 91). Hun oppfordrer til at barneverntjenesten sikrer trygge møter som gir rom for at barna kan uttrykke seg, og tilpasses det enkelte barnet (ibid.) Hvis jeg oversetter dette til aldersgruppen i min forskning, så vil jeg argumentere for at barneverntjenesten må sette av tid til å bli kjent med barna og dermed også foreldrene som sjelden er langt unna de minste barna, slik at det oppleves trygt for alle og man har en god relasjon. Videre mener Paulsen (2021) at gode medvirkningspraksiser er en prosess over tid, samt at den barnevernsansatte må være sensitiv for barnas nonverbale kommunikasjon (Paulsen, 2021, s. 84). Paulsen omtaler ikke de minste barna spesielt, men jeg argumenterer likevel for at det er relevant for de små barna. Jeg vil også hevde at det er viktig å ha nok tid i møte med det lille barnet, samt treffe barnet hyppig nok til at det kjenner deg igjen, for å bli kjent, for at barnet skal bli tryggere på den barnevernsansatte og for at man skal lære seg språket barnet har. Å bygge en relasjon tar tid. Barneverntjenesten har ofte en stor arbeidsmengde og kan være preget av en hektisk arbeidshverdag, så for at dette skal la seg gjennomføre i ethvert tilfelle med små barn, må dette løftes opp fra den enkelte barnevernsansatte og til systemet man jobber innenfor.

At de yngste barna får en reell mulighet til å medvirke, har mange begrensninger. Til og med i loven utelukker til dels de alle minste barna ved å bruke begrep som «blir informert» og «får anledning til å uttrykke *sine meninger*» (forskrift om barns medvirkning i barnevernet, 2023, § 3). Dette er nok i utgangspunktet myntet på litt eldre barn enn babyer, men loven har ingen nedre aldersgrense for medvirkning. Dermed blir det opp til barneverntjenesten å til rette på en slik måte at man kan si at de små barna har fått medvirke.

Jeg vil med min forforståelse argumentere for mitt hjerte barn; bruk av filmede samspillsekvenser i barneverntjenestens arbeid, da særlig i forbindelse med foreldreveiledning. Dette kan gi ansatte mulighet til å studere de yngste barnas atferd og meningsutveksling nøye før man gir foreldre tilbakemeldinger og konkluderer med hva barna «sier». Det vil gi muligheter for at flere ansatte får øvd opp sin observasjonskompetanse, og det gir foreldre mulighet til å se og forstå de tilbakemeldingene de får av barneverntjenestens vurderinger av samspillet. Det gir også muligheter for å la de yngste barna få uttrykt seg om hvordan de har det, hva de trenger, hva de ikke får og hvordan de best kan møtes. Hovedpoenget mitt her, er at dette gjør det enklere for barneverntjenesten å forstå de yngste barnas uttrykk og opplevelser ved å studere det nøyer enn en observasjon i en sofa på et hjemmebesøk. Jeg tror ikke barneverntjenestene er uenig i at små barn kommuniserer, men det legges lite vekt på beskrivelser av observasjon av barnet i dokumentene i mitt datamateriale.

Kompetansekravet som om noen år vil gjelde for ansatte i barneverntjenesten, kan også trekkes inn i denne sammenheng. I forbindelse med ny barnevernslov, har Stortinget vedtatt at det fra 1. januar 2031 stilles krav til utdanning og erfaring for barnevernsansatte (Bufdir, 2022, s. 9). Et kunnskapsområde av betydning er relasjon- og samspillskompetanse, der man ønsker at barnevernsansatte får kompetanse om «relevante samtaleformer og metoder i møte med barn, ungdom og foreldre i vanskelige livssituasjoner» (ibid.). Skal barneverntjenesten forstå barnets atferd, og klare å avdekke deres eventuelle vansker på et tidlig tidspunkt, forutsetter dette god kunnskap om hva man skal se etter. I tillegg forutsetter det god kunnskap om barns normalutvikling, for å skille det fra skjevutvikling. Barneverntjenestene trenger flere ansatte som snakker de minste barnas språk og ser hva de sier.

8.0 Avslutning

Målet med forskningen min var å løfte frem de yngste barnas medvirkning i barnevernet. Jeg har utforsket problemstillingen: Hvordan medvirker de yngste barna i barneverntjenestens evaluering? Jeg har benyttet meg av forskningsspørsmålene: Hvordan synliggjøres barn under 3 år i de skriftlige evalueringene? På hvilken måte fremkommer barnas uttrykk for meninger i evalueringene av tiltak?

Medvirkningsbegrepet er sterkt forankret i lovverk og har blitt skjerpet det siste året. Begrepet framkommer i barnekonvensjonen og sier at «partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet» (barnekonvensjonen, 1989, art. 12). Barnevernsloven henviser til artikkel 12 og gir barnevernet ansvaret for å ivareta barnets rett til medvirkning gjennom hele sakens forløp (forskrift om barns medvirkning i barnevernet, 2023, § 3). Videre presiseres det at «barnevernet skal tilrettelegge særskilt for at retten til medvirkning blir ivaretatt for yngre barn og barn som har vansker for å uttrykke seg, slik at de blir informert og får anledning til å uttrykke sine meninger» (ibid.). Den nye loven retter økt fokus på medvirkningens betydning for barn, og inkluderer de minste barna på en tydeligere måte, ved at de yngste barnas medvirkning har blitt en skal-bestemmelse som barneverntjenesten har ansvaret for å tilrettelegge for.

Barneverntjenestens evalueringer er møter mellom barnet, foreldrene og de barnevernsansatte der hjelpetiltaksperioden skal oppsummeres og drøftes. Det skal gjøres vurderinger av hvordan hjelpetiltakene har fungert og hvilken effekt de eventuelt har hatt, sett opp mot målene for tiltakene. En evaluering skal si noe om tiltakene skal fortsette, endres eller avsluttes. Barna skal få medvirke i denne prosessen, men det har vist seg å være vanskelig å få til i praksis. Når det ikke er mulig å snakke med barnet og få det til å fortelle, virker det til at barneverntjenesten står uten handlingsalternativer. Det er flere som beskriver hva barnet gjør eller kan, men dette er ikke det samme som å la barnet få medvirke i eget evalueringsmøte. Det kan derfor virke som ansattes kunnskap om små barns uttrykksformer og hvordan de samhandler med sine omgivelser i liten grad blir satt ut i praksis når tiltak skal evalueres.

Tidligere forskning og rapporter har vist til at det er mangler og utfordringer ved barneverntjenestens dokumentering og barns grad av medvirkning i egen barnevernssak. Funnene i forskningsoppgaven samsvarer i stor grad med denne kritikken. De minste barna blir ofte omtalt som for små til å kunne medvirke fordi de ikke kan snakke og blir dermed usynlige i dokumentasjonen av evalueringene.

Denne studien bringer med seg ett viktig og ganske oversett fokus; de aller minste barnas mulighet til å medvirke og deres manglende synlighet i barnevernets evalueringsdokumentasjon. Funnene i denne studien tyder på at det er betydelige utfordringer knyttet til denne gruppens rettsikkerhet på dette området.



8.0 Litteraturliste

Barne- og familiedepartementet. (2022). *Høringsnotat: Forskrift om barns medvirkning i barnevernet.*

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e2999438b6a84628a93af59503243c4c/horingsnotat-om-medvirkning-endelig-versjon-.pdf>

Barne- og familiedepartementet. (2023, 20.januar). *Utredning av omsorgssituasjonen for barn 0-6 år – kunnskapsbasert retningslinje.*

https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/utredning_familier_med_barn_0_6_ar/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2022). *Faglige anbefalinger om kompetansekrav og utdanning for kommunalt barnevern.*

<https://www.bufdir.no/contentassets/ed7a489b2fbf4c808e4637c037e51450/kompetanse-og-utdanning-for-kommunalt-barnevern-anbefalinger.pdf>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2023, 01. desember). *Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten.*

https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/grunnmodell_for_hjelpetiltak_i_barnevernet/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2023, 03.mars). *Rundskriv for barnevernstjenestens saksbehandling (Saksbehandlingsrundskrivet).*

<https://www2.bufdir.no/Bibliotek/RettsdataStartPage/Rettsdata/?grid=gRSz2DSAKSBEHANDLINGSRUNDSKRIVETz282023z29#gRSz2DSAKSBEHANDLINGSRUNDSKRIVETz282023z29z2DDEL7>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2023, 04.august). *Ny barnevernslov.*

<https://www.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/ny-barnevernslov/>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. *Barnevernets historie i Noreg.*

<https://www.bufdir.no/barnevern/historie/>

Bijleveld, G. G van, Dedding, C. W. M. & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). *Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review.* I *Child & Family Social Work*. Volume 20, Issue 2. May 2015. Side 129-253. Hentet fra: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.inn.no/doi/epdf/10.1111/cfs.12082>

Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet– en kunnskapsstatus.* Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Uni Research Helse, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest).

<https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch->

[xmlui/bitstream/handle/11250/2722377/Kunnskapsstatus_Hjelpetiltak_i_barnevernet.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.regjeringen.no/globalassets/handle/11250/2722377/Kunnskapsstatus_Hjelpetiltak_i_barnevernet.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

De forente nasjoner. (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter. Barne- og familiedepartementet.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Fangen, K. (2010). *Deltakende observasjon*. 2.utg. Fagbokforlaget.

FNs komite for barns rettigheter. (2005). *Generell kommentar nr. 7 (2005). Gjennomføring av barnets rettigheter i tidlig barndom*. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/generell-kommentar-7.pdf>

Forskrift om barns medvirkning i barnevernet. (2023). Forskrift om barns medvirkning i barnevernet. (FOR-2023-10-12-1631). Lovdata. <https://lovdata-no.ezproxy.inn.no/dokument/LTI/forskrift/2023-10-12-1631>

Forskrift om medvirkning og tillitsperson (2014). Forskrift om medvirkning og tillitsperson. (FOR-2014-06-01-697). Lovdata. <https://lovdata-no.ezproxy.inn.no/dokument/SF/forskrift/2014-06-01-697>

Gilje, N. (2019). *Hermeneutikk som metode: ein historisk introduksjon*. Samlaget.

Grunnloven. (1814). Kongeriket Norges Grunnlov. (LOV-1814-05-17). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17?q=grunnloven>

Gulbrandsen, L. M., Seim, S., & Ulvik, O. S. (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi I Dag*, 42(3-4). <https://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/1019>

Hart, S. (2009). *Den følsomme hjernen. Hjernens utvikling gjennom tilknytning og samhørighetsbånd*. 1.utg. Gyldendal akademisk.

Havnen et al. (2020). Barnevernets undersøkelsesarbeid - fra bekymring til beslutning. Delrapport 5. Å medvirke når barnevernet undersøker. En studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid.

https://www.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/barnevern/a_medvirke_nar_barnevernet_undersoker_en_studie_av_barn_og_foreldres_medvirkning_i_barnevernets_undersokelsesarbeid.pdf

Johannessen, L.E.F., Rafoss, T.W. & Rasmussen, E.B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.

- Križ, K. & Skivenes, M. (2015). Child welfare workers' perceptions of children's participation: a comparative study of England, Norway and the USA (California). *Child & Family Social Work*, 22(S2), 11–22. <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.1111/cfs.12224>
- Magnussen, A. M. & Skivenes, M. (2016). The Child's Opinion and Position in Care Order Proceedings. An Analysis of Judicial Discretion in the County Boards' Decision-Making. *International Journal of Children's Rights*, 23(4) 705-723.
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning – forutsetninger, muligheter og begrensninger. Publisert: 20. oktober 2002. i Tidsskriftet Norsk Lægeforening. Utgave 25, 20. oktober 2002. <https://tidsskriftet.no/2002/10/tema-forskningsmetoder/kvalitative-metoder-i-medisinsk-forskning-forutsetninger-muligheter>
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. 4.utg. Universitetsforlaget.
- NESH. (2009). *Når barn og unge deltar i forskning*. <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/bestemte-grupper/barn/>
- Norsk helseinformatikk. *Normal språkutvikling*. Oppdatert 20.september 2022. <https://nhi.no/skjema-og-kalkulatorer/skjema/barn/normal-sprakutvikling>
- NOU 2000:12. (2000). *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/051e391fbb3d4ef2be97a4478dd62e86/no/pdfa/nou200020000012000dddpdfa.pdf>
- NOU 2023:24 (2023). *Med barnet hele vegen. Barnevernsinstitusjoner som har barnas tillit*. Barne- og familiedepartementet.
- NOU 2023:7. (2023). *Trygg barndom, sikker fremtid. Gjennomgang av rettsikkerheten for barn og foreldre i barnevernet*. Barne- og familiedepartementet.
- Paulsen, V. (2022). *Barn og unges medvirkning i barnevernet. Teoretiske perspektiver og praktiske tilnærminger*. Gyldendal.
- Prop. 106 L (2012-2013). *Endringer i barnevernloven*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/7d0ea1b89cc54939b17e69a20d5f7b48/no/pdfs/prp201220130106000dddpdfs.pdf>

Prop. 133 L (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. Barne- og familiedepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/f325e4de00fb472f85a7a2b94124f531/no/pdfs/prp202020210133000dddpdfs.pdf>

Prop. 73 L (2016–2017). *Endringer i barnevernloven (barnevernsreform)*.

Prop. 73 L (2016–2017). *Endringer i barnevernloven (barnevernsreform)*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-73-l-20162017/id2546056/?ch=1>

Repstad, P. (2019). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 4. utg. Universitetsforlaget.

Riksrevisjonen. (2022). *Riksrevisjonens undersøkelse av forvaltningspraksisen i det kommunale barnevernet*. (Dokument 3:5 (2022–2023)). Riksrevisjonen.

<https://www.riksrevisjonen.no/globalassets/rapporter/NO-2022-2023/forvaltningspraksisen-i-det-kommunale-barnevernet.pdf>

Sethre, K. A. & Seim, S. (2023). Små barns muligheter til medvirkning i barnevernets undersøkelser. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 100 (1). 36-52. <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.18261/tnb.100.1.4>

Sjøvold, M., S. & Furuholmen, K. G. (2015). *De minste barnas stemme. Utredning og tiltak for risikoutsatte sped- og småbarn*. Universitetsforlaget. Oslo.

Skårderud, F. & Sommerfelt, B. Mentalisering – et nytt teoretisk og terapeutisk begrep. *Tidsskrift Norsk Legeforening* (9). 1. mai 2008. 128:1066 <https://tidsskriftet.no/2008/05/kronikk/mentalisering-et-nytt-teoretisk-og-terapeutisk-begrep>

Smith, L. & Ulvund, S.E. (1999). *Spedbarnsalderen*. 2. utg. Gyldendal akademisk.

Smith, L. (2019). *Foreldres intuitive omsorgsatferd*. Psykologisk.no. Publisert 01.03.14. Sist oppdatert 17.11.19. <https://psykologisk.no/sp/2014/03/e1/>

Socialstyrelsen (2018). *Grundbok i BBIC. Barns behov i centrum* (2. oppl.). Stockholm: Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikkelkatalog/ovrigt/2018-10-20.pdf>

Stang, E. Gording; Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker. 2007. Side 36–56. <https://www-idunn-no.ezproxy.inn.no/doi/full/10.18261/ISSN2387-4546-2007-01-02-05>

Statens helsetilsyn. (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker*. (Januar 2019). Statens helsetilsyn.

https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf

Statens helsetilsyn. (Mars 2012). *Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011 med kommunalt barnevern – undersøkelse og evaluering*. (Rapport fra Helsetilsynet 2/2012). Statens helsetilsyn.

https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/Publikasjoner/rapporter2012/helsetilsynetrapport2_2012.pdf/

Statistisk sentralbyrå [1]. (2022). Tabell 09050. Barn 0-24 år med barnevernstiltak, etter alder, statistikkvariabel, år og omsorgs-/hjelpetiltak. <https://www.ssb.no/statbank/table/09050>

Statistisk sentralbyrå [3]. *Færre barn og unge med tiltak fra barnevernet*. Publisert 6.juli 2023.

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern/artikler/faerre-barn-og-unge-med-tiltak-fra-barnevernet>

Statistisk sentralbyrå. [2] & [5]. 2022. 10660: Barnevernstiltak, etter tiltak, statistikkvariabel og år.

<https://www.ssb.no/statbank/table/10660>

Statistisk sentralbyrå. [4] Befolkning. 07459: Befolkning, etter alder, statistikkvariabel og år. 0-3 år, 2016-2022. <https://data.ssb.no/api/v0/no/table/07459/>

Statsforvalteren. *Vurdering av barnets beste i saksbehandling*. Publisert 03.oktober 2022.

<https://www.statsforvalteren.no/rogaland/barn-og-foreldre/vurdering-av-barnets-beste-i-saksbehandling/>

Stern, D.N. (2003). *Spedbarnets interpersonlige verden*. Gyldendal akademisk.

Søderstrøm, K. & Skårderud, F. (2009). Minding the baby. Mentalization-based treatment in families with parental substance use disorder: Theoretical framework. *Nordic Psychology*, 61(3), 47–65.

<https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.1027/1901-2276.61.3.47>

Thuen, H. (2008). *Om barnet. Oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*. Abstrakt forlag AS.

Ulset, G., Thoresen, S.H., Thaulow, K., Melby, L., Bruteig, R. & Paulsen, V. (2023). Barn og unges medvirkning i spesialiserte hjelpetiltak. En kvalitativ studie av PMTO, MST og FFT. NTNU Samfunnsforskning.

https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/barn_og_unges_medvirkning_i_spesialiserte

[hjelpetiltak en kvalitativ studie av pmto mst og fft.pdf/7efc95fc-9f3c-a3fc-3521-30c2a6467d90?t=1677658087546](https://www.researchgate.net/publication/352130c2a6467d90?t=1677658087546)

Vis, S.A., Christiansen, Ø., Havnen, K.J.H., Lauritzen, C., Iversen, A.C. & Tjelflaat, T. (2020). *Barnevernets undersøkelsesarbeid - fra bekymring til beslutning*. UiT, RKBU Nord, NORCE, NTNU og UiB. [file:///C:/Users/P00103/Downloads/UiT_Rapport_Oktober2020%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/P00103/Downloads/UiT_Rapport_Oktober2020%20(1).pdf)

Zenah, C.H. Jr. (2012). *Handbook of Infant Mental Health. Third Edition*. Guilford Publications.